

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Mezinárodních vztahů

Diplomová práce

2019

Bc. Nicole Kochová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Mezinárodních vztahů

**Analýza proměny britsko-amerických zvláštních vztahů.
Od vlády Johna Majora po nástup Theresy Mayové**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Nicole Kochová

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. 1. 2019

Bc. Nicole Kochová

Bibliografický záznam

KOCHOVÁ, Nicole. *Analýza proměny britsko-amerických zvláštních vztahů. Od vlády Johna Majora po nástup Theresy Mayové*. Praha, 2019. 91 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rozsah práce: 139 151 znaků včetně mezer

Anotace

Cílem diplomové práce „Analýza proměny britsko-amerických zvláštních vztahů. Od vlády Johna Majora po nástup Theresy Mayové” je zanalyzovat, jakým způsobem se měnil pohled na zvláštní vztah mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií po konci studené války. Fenomén výjimečného vztahu mezi USA a Velkou Británií se formoval od počátku vzniku Spojených států. Výrazněji se projevoval především v době studené války, kdy oba státy spojovala vidina stejné hrozby. Po skončení studenoválečného konfliktu nastaly v mezinárodním systému změny, které byly reflektovány i v rámci zvláštního vztahu. Diplomová práce se zaměřuje na toho období a zkoumá, jakým způsobem se premiéři Velké Británie stavěli k tomuto fenoménu v kontextu vztahu Velké Británie k Evropě a především k Evropské unii. Každý premiér, který nastoupil do funkce udával směr, jakým povede zahraniční politiku Velké Británie a tedy, jak se bude stavět ke vztahu s USA. Velmi důležitým fenoménem je koncept identity – jak na sebe Velká Británie nazírá a jak se tedy vidí v mezinárodním systému. Diplomová práce se zaměří na oficiální projevy jednotlivých premiérů – Johna Majora, Tonyho Blaira a Davida Camerona a jejich postoj k roli Velké Británie v Evropské unii a v britsko-americké alianci.

Annotation

The aim of master's thesis "Transformation of the British-American "Special Relationship". Since the Government of John Major until Theresa May" is to analyse how the view on the Anglo-American special relationship has changed since the end of the Cold War. The phenomenon of the special relationship between the United States and the United Kingdom has evolved since the beginning of the formation of the United States. The emergence of the Cold War and the view of the shared threat caused intensifying of the notion of the special relationship. After the Cold War the international order has changed and the changes were reflected in the notion of the special relationship as well. The master's thesis focuses on that period and examines

the approach of the Prime Ministers of the UK to this phenomenon in the context to the relations with Europe and the European Union. Every Prime Minister determined the direction of the British foreign policy and therefore the attitude to special relationship with the USA. A very important factor is the concept of identity – how Great Britain perceives itself and the others in the international order. Master's thesis focuses on the official statements of the Prime Ministers' – John Major, Tony Blair and David Cameron and their attitude to the role of the UK in the European Union and the Anglo-American alliance.

Klíčová slova

Zvláštní vztah, Velká Británie, USA, John Major, Tony Blair, David Cameron

Keywords

Special relationship, Great Britain, USA, John Major, Tony Blair, David Cameron

Title

Transformation of the British-American "Special Relationship". Since the Government of John Major until Theresa May

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi poskytl v průběhu vypracování diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	9
1. Vymezení pojmu zvláštní vztahy	13
1.1. Tři základní pilíře Raye Raymonda.....	15
1.2. Zvláštní vztahy jako nástroj národního zájmu.....	16
1.3. “Special No More”	17
2. Historie anglo-amerických vztahů	22
2.1. Zrod anglo-amerických vztahů.....	22
2.2. Churchill a churchillismus	26
2.3. Počátky studené války a jaderná spolupráce	29
2.4. Výjimečná aliance Reagana a Thatcherové.....	32
2.5. Nový směr britské politiky – EHS	34
3. Identita v mezinárodních vztazích.....	38
3. 1. Definice Identity.....	38
3. 2. Jazyk jako hlavní prostředek v konstruování identity	40
3. 3. Anglo-americká identita.....	41
3. 3. 1. Janusovská Británie T. G. Ashe	43
3. 4. Národní zájem	45
3. 5. Metodologie	47
4. Zvláštní vztahy po studené válce	49
4. 1. Období Johna Majora.....	49
4.1.1. Major a USA	52
4.1.2. Major a Evropa.....	53
4.2. Období Tonyho Blaira.....	56
4.2.1. Blair a Evropa	58
4.2.2. Blair a USA	59
4.2.3. Období po jedenáctém září.....	60
4. 3. Období Davida Camerona.....	64
4.3.1. Cameron a EU	64
4.3.2. Cameron a USA	66
4.3.3. Brexit.....	67
Závěr	69
Summary	74
Použitá literatura	76
Teze Diplomové práce	89

ÚVOD

Fultonský projev Winstona Churchilla přinesl do politické rétoriky pojem „zvláštní vztah“, který charakterizoval specifické pouto pojící Velkou Británii a Spojené státy americké. Churchill tak definoval fenomén, který spojuje obě velmoci. Základem pro takový vztah byl podle Churchilla společný jazyk, historie, kultura a sdílený pohled na světový pořádek, kdy je prosazována svoboda a demokracie – hodnoty, které již podruhé ve 20. století museli společně hájit. Takový vztah by měl být dále rozvíjen a podporován všemi stranami – Churchillův původní koncept totiž zahrnoval také Austrálii, Kanadu a Nový Zéland (International Churchill Society). Churchillova vize zvláštního vztahu nebyla nahodilá, vzájemné podobnosti mezi USA a Velkou Británií byly patrné již před Churchillovým projevem. Z historického hlediska se specifické pouto budovalo již od samotného vzniku Spojených států amerických.

Pro Winstona Churchilla bylo budování specifického pouta jedním z primárních zájmů Velké Británie a přál si, aby se takové pouto i nadále rozvíjelo a spolupráce se prohlubovala. V průběhu studené války tomu skutečně tak bylo. Západní svět spojovala hrozba Sovětského svazu a spolupráce zejména v oblasti bezpečnosti byla výhodná pro všechny strany. Velká Británie, jakožto pomalu upadající velmoc, byla nahrazena Spojenými státy americkými, které se ujaly vedoucí pozice v boji proti šíření komunismu. Zvláštní vztah definovaný Winstonem Churchillem nabyl na intenzitě díky společné hrozbě. Spolupráce probíhala hladce s občasnými neshody a krizemi. Jednou z nejzávažnějších můžeme považovat krizi v Suez. Velká Británie disponovala strategickými pozicemi díky své koloniální minulosti. Spojené státy měly prostředky a ekonomickou a vojenskou sílu. Důležitým aspektem v rámci spolupráce byly také vztahy mezi hlavami států. Britského premiéra Churchilla a prezidenta Eisenhowera spojovala válečná minulost, někteří premiéři a prezidenti potom museli vzájemný vztah budovat na jiných hodnotách. S určitostí lze však tvrdit, že jakési pouto mezi USA a Velkou Británií existuje a je historicky osvědčené.

Diplomová práce se zabývá specifickým fenoménem zvláštního vztahu mezi Velkou Británií a Spojenými státy americkými. Jeho význam a chápání se v průběhu času měnilo, což ukáže první kapitola, která pojednává o chápání významu termínu. Jak významní politici, tak i akademici měli různé pohledy proč a jak pouto mezi USA a Velkou Británií funguje a jak je v britské zahraniční politice chápáno. V rámci rozsahu práce se budu zabývat pouze britským postojem, a tedy i britským pojetím zvláštního vztahu.

Existují různé směry, podle kterých je zvláštní vztah vymezen. Již Winston Churchill vymezil spojení mezi USA a Velkou Británií na základě podobnosti jazyka, hodnot a historie, které země předurčují k hlubší spolupráci. Druhým pohledem, který zaujímá zejména Alex Danchev, je funkcionalistická povaha zvláštního vztahu. Zvláštní vztah byl vykonstruován a formován studenou válkou jakožto nutný prostředek k udržení britského vlivu ve světě. Existence konfliktu byla považována za jediný důvod, proč spolu obě země spolupracovaly. Každé totiž ze spolupráce plynuly jisté výhody. Premisou bylo, že po skončení konfliktu vymizí i jeho existence (Danchev 2006: *passim*).

Druhým pohledem, kterým se bude práce řídit, je pohled Johna Dumbrella, který tvrdí, že zvláštní vztah má stále hodnotu a neskončil ani po studené válce (Dumbrell 2006: *passim*). V projevech státníků se stále rétorika o zvláštním vztahu s USA objevuje, Velká Británie se stále těší určitému prominentnímu postavení ve Washingtonu a akademická sféra publikuje eseje na toto téma. Publikací a odborných článků zabývajících se zvláštním vztahem mezi USA a Velkou Británií je mnoho.¹ Mimo historických pojednání budu využívat zejména práce Johna Dumbrella,

¹ Dumbrell, J. (2006). *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*; Dobson, A. (2002). *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers*; Harbutt, F. J. (1988). *The Iron Curtain: Churchill, America and the Origins of the Cold War*; Hopkins, M. F. (2002). *Oliver Franks and the Truman Administration: Anglo-American Relations, 1948-1952*; McKercher, B. J. C. (2017). *Britain, America, and the Special Relationship since 1941*; Vucetic, S. (2011). *Anglosphere: A Genealogy of a Racialized Identity in International Relations*, Riddell, P. (2004). *Hug them close* (London: Politico's Publishing).

odborníka na zvláštní vztahy, který publikoval rozsáhlou analýzu fungování zvláštního vztahu ve dvacátém století *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq* (Dumbrell 2006). A také knihu Alana Dobsona *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers* (Dobson 2002). Velmi přínosným zdrojem je potom kniha *Svobodný svět* Timothyho Gartona Ashe (Ash 2006), která přináší analýzu britské zahraniční politiky v době vlády Tonyho Blaira. Ash ve své knize tvrdí, že zahraniční politika Velké Británie je rozpolcena mezi různé strategie. Existují debaty, kam by Velká Británie měla směřovat, ale je obtížné synchronizovat postup a ucelit směr.

Velká Británie je podle Ashe rozpolcena mezi Evropou a USA a není schopna utvořit jednotný směr své zahraniční politiky (Ash 2006: 23). Ve Velké Británii existují rozpory, jak na sebe Velká Británie nazírá a na jakou stranu tedy bude směřovat. Britská identita je rozpolcena mezi evropskou a angloamerickou a každý premiér se snaží balancovat mezi oběma možnostmi. Ash tvrdí, že politika Tonyho Blaira, který vidí Velkou Británii uprostřed mezi Evropou a USA a snaží se hrát prostředníka, není neobvyklá. Obecně takovou strategii s jistými výjimkami přijali všichni předešlí premiéři (Ash 2006: 33–34).

Ve druhé kapitole bude představen historický vývoj zvláštního vztahu od jeho počátku, který Ray Raymond datuje již od vzniku Spojených států amerických (Raymond 2010). Ačkoli až Winston Churchill tento fenomén pojmenoval, formovaly se jisté podobnosti již před Churchillem. Na intenzitě potom získaly díky studenoválečnému konfliktu. V historickém přehledu budou zmíněny nejdůležitější události, které formovaly nebo dokazovaly úzkou spolupráci mezi oběma zeměmi. Také bude poukazovat na fakt, že velmi důležitým aspektem v tvorbě a udržení zvláštního vztahu jsou vztahy mezi hlavními představiteli obou zemí.

Vzhledem k tomu, že se práce opírá o teorii Timothyho Ashe o dvojím směru britské zahraniční politiky, je nutné vědět, jak se Británie vidí ve světovém systému. Tedy jaká je britská identita. To, „jakou zemí chce Británie být“ (Ash 2006: 32)

determinuje to, jak na sebe Británie nazírá a také to, kam bude směřovat její politika (tamtéž). Třetí kapitola se tedy zaměří na teoretický rámec tvorby identity jakožto sociálního konstruktů a na ovlivnění identity národního zájmu a zahraniční politikou států. Pro Juttu Weldes (1999) a Nicholase Onufa (2013) jsou v tvorbě identity a formování národního zájmu důležité zejména verbální prostředky, které formují a ovlivňují to, jak vnímáme sebe a ostatní. Poslední kapitola staví na projevech britských premiérů a jejich postoji vůči Evropě, potažmo Evropské unii a Spojených státech amerických.

Etapou, kterou se diplomová práce podrobněji zabývá v analytické části, je období vlády Johna Majora, kdy stála Velká Británie před důležitou otázkou, zda se více začlenit do evropských struktur, až po rezignaci Davida Camerona, kdy se Velká Británie rozhodla tyto struktury opustit. V tomto širokém období budeme zkoumat projevy tří premiérů – Johna Majora, Tonyho Blaira a Davida Camerona, kteří se stejně jako jejich předchůdci museli vymezit ke vztahu s Evropou a ke vztahu s USA. Cílem práce je zanalyzovat určité relevantní projevy premiérů, abychom zjistili, jak se proměňuje nebo naopak neproměňuje jejich postoj ke zvláštnímu vztahu. Respektive, jak se každý staví k britsko-americkému partnerství. K cíli bychom měli dojít na základě pochopení britské identity, jak se Velká Británie vidí, jaké jsou aspekty, které identitu formují. Protože představy a předpoklady o sobě samých mají vliv na zahraniční politiku státu.

Předpokládám, že na začátku devadesátých let, kdy Velká Británie vstoupila do Evropské unie, se také odklonila od USA. S rozhodnutím o vystoupení z Evropské unie bude Velká Británie opět hledat těsnější spojení s USA. Jak už bylo zmíněno a jak to ukáže historický exkurz, vztahy mezi představiteli a postoje premiérů jsou důležitým aspektem, který determinuje intenzitu zvláštního vztahu. Proto jsou předmětem analýzy primárně projevy britských premiérů a to, jak se oficiálně staví k této agendě. Otázkou tedy je, jaký koncept směru britské politiky jednotlivý premiér zastával a jak svou pozici zdůvodnil.

1. VYMEZENÍ POJMU ZVLÁŠTNÍ VZTAHY

Pojem „zvláštní vztah“ je v americké a zejména britské politice skloňován poměrně často. Odborníci se přou, zda v současné době vůbec lze o takovém vztahu mezi USA a Velkou Británií hovořit.² Fakt, že existuje velká řada publikací na téma zvláštní vztahy,³ znamená, že Velká Británie a USA mezi sebou mají jisté specifické pouto, někdy intenzivní, jindy velmi nepatrné. Nicméně se v průřezu historie opakuje a je velmi často zmiňováno, ať už v projevech státníků nebo v analýzách odborníků, a tudíž není takový fenomén zcela zanedbatelný.

Obecně vzato je zvláštní vztah definován jako blízké pouto mezi Velkou Británií a USA, které není jako valná většina bilaterálních partnerství determinováno jen společnými politickými zájmy. Podstatou takového pouta je také přátelství, které spojuje oba národy na základě mnoha podobností. Britové i Američané hovoří stejným jazykem a mají podobnou kulturu - obsahově jsou si v obou zemích literatura, film i televize podobné a Britové i Američané mají na výběr z obého. Z historického hlediska je mezi Američany mnoho těch, kteří mají stále příbuzné v Británii, což tyto národy vzájemně propojuje (Crowther 2005: 55).

Poprvé byl termín zvláštní vztah veřejně použit při slavném projevu Winstona Churchilla v americkém Fultonu v roce 1946. Churchill se v projevu odvolává na efektivitu spolupráce mezi USA a Velkou Británií v době první a druhé světové války. Prosazuje takovou míru spolupráce i nadále, aby, stejně jako v prvních dvou

² Po studené válce se objevují skeptické názory, že je britsko-americký vztah mrtvý a zejména Velká Británie by si to měla připustit (Wallace 2005: 64). Alex Danchev se ve svém článku o realitě přátelského vztahu se zvláštními vztahy rozloučil slovy „*odpočívej v pokoji, Angloameriko*“ (Danchev 1997: 759).

³ Dumbrell, J. (2006). *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*; Dobson, A. (2002). *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers*; Harbutt, F. J. (1988). *The Iron Curtain: Churchill, America and the Origins of the Cold War*; Hopkins, M. F. (2002). *Oliver Franks and the Truman Administration: Anglo-American Relations, 1948-1952*; McKercher, B. J. C. (2017). *Britain, America, and the Special Relationship since 1941*; Vucetic, S. (2011). *Anglosphere: A Genealogy of a Racialized Identity in International Relations*.

případech, úspěšně čelili hrozbám tehdejší doby. Těmi hrozbami mínil především další válku a tyranii v okolních státech, které jsou v rozporu se zásadami prosazovanými v obou zmiňovaných zemích. Vyzdvihoval především zásady, na kterých jsou postaveny základy jak USA, tak i Velké Británie - demokracii, svobodu a právní systém. Mimo tyto hodnoty zmiňuje také společný jazyk. V projevu rezonují pojmy jako přátelství a vzájemné porozumění jako základ zvláštního vztahu mezi USA a britským Commonwealthem (International Churchill Society). Apeluje zejména na „anglicky mluvící národy“, aby spolupracovaly tak, jako doposud (Central Intelligence Agency). Je zde tedy zajímavé, že v té době neoslovoval přímo vlády zemí, případně jejich vrchní představitele, ale národy, které sdílí již zmíněné hodnoty.

Podobná rétorika se nese britskou i americkou politikou i po proslovu W. Churchilla. Specifické pouto mezi USA a Velkou Británií je v agendě všech nastupujících politiků do vedoucích pozic.⁴ Od Winstona Churchilla se každý nově nastupující představitel, ať už USA nebo Velké Británie, musel nějakým způsobem vymezit ke vztahu k USA. Churchillovy zvláštní vztahy tak někdy nahradila spojení jako „blízký vztah“ Harolda Wilsona nebo „výjimečná aliance“ Margaret Thatcherové. Tím jednotliví představitelé vlád definovali svůj vlastní subjektivní přístup k britsko-americkým vztahům (Reynolds 1985: 1). I po studené válce se tato rétorika často objevuje. Když prezident Bush v roce 2008 navštívil Londýn, premiér Gordon Brown označil vztah mezi USA a Velkou Británií jako „partnerství nejen vlád, ale i národů...poháněné nejen zájmy, ale i našimi sdílenými hodnotami“ (cit. dle Dumbrell 2009: 71). Taková slova by se ovšem neměla brát příliš vážně a obecně jsou projevem sentimentu a nadějných přání využívaných více britskými než americkými politiky (Dumbrell 2009: 65–71).

⁴ Když měl Bill Clinton v roce 1993 přivítat v Bílém domě britského premiéra Johna Majora, jeho poradce mu připomněl, že by měl zmínit zvláštní vztah, až přijdou novináři. Na to se Clinton zasmál se slovy „*jak bych mohl zapomenout*“ (cit. dle Dumbrell 2006: 135). Ironická poznámka Clintonova poradce ukazuje, jaká jsou očekávání od hlav vlád. Zvláštní vztah je nutné zmínit, i přes možný nesouhlas.

1.1. Tři základní pilíře Raye Raymonda

Co je ale základem zvláštních vztahů, respektive na jakém principu fungují, je poměrně složité určit. Ray Raymond například přichází s teorií, co dělá zvláštní vztahy tak „zvláštní“. Tvrdí, že USA již od svého zrodu navazují na základní kameny britského systému. V americkém politickém, právním i ekonomickém systému jsou elementární znaky těch britských. Základní práva a svobody jsou v USA ceněny stejně jako ve Velké Británii, a to je také důvod Americké revoluce. Zvláštní vztahy byly tím pádem zvláštní ještě před tím, než je tak definoval Winston Churchill a formovaly se vlastně od počátku založení kolonií v Severní Americe (Raymond 2010: 260–264).

Tři pilíře, které propojují podstatu britského a amerického státu je sdílená tradice anglického práva. Základní dokumenty jak Velké Británie, tak USA nesou společné znaky v aspektech osobní svobody nebo právního státu - Magna Charta a Listina práv dávají základ Deklaraci za nezávislost nebo Ústavě Spojených států amerických. Vzájemné investice hrají ve vztazích mezi zeměmi důležitou roli. Obě ekonomiky jsou mezi sebou úzce propojeny. Stejně jako v předešlém aspektu Bank of United States, založená Alexandrem Hamiltonem, fungoval na stejných principech jako Bank of England (Raymond 2010: 264–266).

Diplomatické a bezpečnostní partnerství je již fenoménem dvacátého století, kdy se Velké Británii a USA podařilo vytvořit vztah vzájemné důvěry a spolupráce v dobách krize. Sdílený pohled na společný zájem formoval jednání obou zemí i před světovými válkami, i přes chladné bilaterální vztahy. Zejména v osmnáctém století bylo v zájmu obou zemí zabránit vzestupu evropským mocnostem na americkém kontinentě. Jayova smlouva z roku 1794 byla základním kamenem společné bezpečnostní strategie a začátkem vzájemného porozumění, kdy se USA odklonily od americko-francouzské aliance z roku 1778 a naopak navázali bližší spolupráci ve vojenské a bezpečnostní oblasti s Velkou Británií (Raymond 2010: 266–269).

Krise přišla v roce 1812, kdy USA vyhlásily Velké Británii námořní válku v oblasti Velkých jezer a snažily se porazit kanadské kolonie. Po této události se vztahy

ochladily, ale v dalších letech se postupně zlepšily díky společné podpoře latinskoamerických států na osamostatnění a snaze zabránit Francii a Španělsku o znovuzískání bývalých kolonií (McKercher 2017: 13; Raymond 2010: 267). Pro USA byla Velká Británie a její námořní převaha zárukou ochrany a bezpečí západní hemisféry. S Monroevovou doktrínou z roku 1823 USA tolerovaly britskou přítomnost na americkém kontinentě a omezily se na diplomatické nenásilné teritoriální vyjednávání výměnou za relativní klid. Díky této skutečnosti mohly USA teritoriálně expandovat a upevňovat svou ekonomickou sílu. (McKercher 2017: 13–14).

1.2. Zvláštní vztahy jako nástroj národního zájmu

Mimo poměrně vznešené důvody, proč takový vztah vznikl, existují i velmi pragmatické. Již v dobách Winstona Churchilla bylo jasné, že síla Britského impéria pomalu slábne, zatímco USA si upevňují svou pozici v novém světovém pořádku. Churchillova politika tří protnutých kruhů měla kompenzovat slábnoucí pozici země tím, že určila Británii novou významnou a speciální roli ve světovém dění (Wallace 2005: 53). Ne všichni britští státníci měli podobný náhled na situaci. Již před druhou světovou válkou přistupoval například Neville Chamberlain k měnícímu se rozložení světového pořádku, a zejména k novému přístupu k USA, velmi podezřívavě. A to především k optimistické myšlence, že z nových bližších vztahů mezi zeměmi bude mít Británie reálný prospěch a odmítal britské snahy o kompromisy s USA na úkor zájmů Velké Británie. Mimo idealistický pohled společných zájmů a hodnot, viděli mnozí zmíněnou rétoriku jako nástroj k udržení moci a k dosažení vlastních zájmů pomocí silnějších Spojených států amerických a jako jakýsi pomyslný psychologický mýtus, který Británii pomáhá smířit se se skutečností vlastního úpadku. Dekádu po Winstonu Churchillovi nahlížel na vztahy USA a Velké Británie Harold Macmillan velmi podobně, když Británii s USA přirovnal k antickému Řecku a Římu. S rolí civilizované a zkušené Británie kultivovat a vést mladší a nezkušenou nastupující velmoc (Reynolds 1985: 1–2).

Dean Acheson byl k myšlence přimknutí se k USA také velmi skeptický a označil ji jako mentální překážku britského národa k přijetí své evropské pozice

(Reynolds 1985: 1). Ačkoli byl však k myšlence skeptický, nepopíral, že nějaké pouto mezi zeměmi existuje. Na rozdíl od Churchilla ho nezakládal na společné historii, jazyce nebo kultuře, ale na vizi stejného osudu a budoucnosti. Studená válka obecně posílila víru ve zvláštní vztahy, kdy byla spolupráce Velké Británie a USA přirozeným jevem a konzultace obou zemí byly vedeny ve velmi důvěrném duchu a pro USA bylo samozřejmé začlenit Velkou Británii do rozhodovacího procesu a zohlednit britský názor (Dumbrell 2006: 11–14).

Pro mnoho politiků však nejsou zvláštní vztahy přirozeným jevem, který byl Winstonem Churchillem jednoduše pojmenován a který se graduálně utvářel několik desítek let. Henry Kissinger soudil, že si Velká Británie speciální zacházení zasloužila spoluprací na Marshallově plánu a založení Severoatlantické aliance, nikoli tím, že by bylo pro USA tak přirozené blízkce spolupracovat s Velkou Británií (Dumbrell 2006: 11–14). Mimo spolupráci na poválečném budování mezinárodních organizací, byla Velká Británie přínosem pro USA zejména díky svým zkušenostem v oblasti zpravodajských služeb. Navíc se dalším aspektem blízké spolupráce v době studené války staly nukleární zbraně. Technologii na vývoj jaderných zbraní odkoupila Velká Británie od USA, což opět zajistilo velmi úzkou spolupráci a demonstrovalo smýšlení Velké Británie jako amerického, nikoli evropského spojence. Stejně tak v současné době spolupracují na jaderném odzbrojování (Rachman 2001: 9–10).

1.3. “Special No More”⁵

Winston Churchill se svou politikou tří protnutých kruhů viděl Británii jako aktéra, který diplomaticky zasahuje do všech třech sfér, aniž by se reálně příliš k nějaké přiblížil. Dnes například William Wallace tvrdí, že by si Velká Británie měla přiznat, že její zájmy leží v Evropě a spoluprací s evropskými státy dosáhne vyššího globálního vlivu a postavení v mezinárodní sféře. Velká Británie by měla uznat, že zvláštní vztahy jsou přežitý fenomén, který již ztratil na významu. Zejména dodává, že mají USA velmi

⁵ Fráze přejatá z článku J. Dumbrella odvolávající se na dílo Johna Dickieho “*Special No More*” (2004: 438).

blízké, ne-li zvláštní vztahy i s dalšími zeměmi jako Izrael, Mexiko nebo Austrálie (Wallace 2005: 64–65).

I přes prosazování britské pozice v Evropě panuje nejen na státní úrovni, ale i v americké a britské veřejnosti jisté povědomí o pospolitosti Velké Británie a USA. V průzkumech konaných v roce 2010 odpovědělo 57 % dotázaných Američanů, že považují bilaterální spolupráci Velkou Británií za nejdůležitější na celosvětové úrovni, navíc 60 % dotázaných předpokládá, že Británie bude zemí, která nejvíce podpoří USA v době případné krize. Britská veřejnost reagovala velmi podobně, když 62 % dotázaných považuje USA za nejdůležitějšího spojence a dokonce v 66 % jsou Britové roli USA příznivě nakloněni⁶ (Marsh 2012: 192–193).

Záleželo také často na okolnostech a preferencích jednotlivých státníků. Mimo Harolda Macmillana, který se snažil najít rovnováhu ve vztazích k USA a Evropě, byl zejména Edward Heath velmi proevropským britským premiérem, který velmi jasně ukázal, že Evropa je pro Velkou Británii primární prioritou. Podpora bližšího propojení s Evropou probíhala za jeho vlády i v rámci pořádaných konferencí nebo výstav pro evropské státníky (Wallace 2005: 66). I to však zvláštní vztahy s USA nepoškodilo natolik, aby zcela skončily. Fakt, že i USA budují intenzivní bilaterální vztahy s jinými zeměmi, které mohou být v určitém časovém rozmezí intenzivnější než vztahy s Velkou Británií, nepopírají skutečnost, že zvláštní vztahy tak či tak přetrvávají.

Jak již bylo řečeno, v současné době mají USA úzké vztahy s více zeměmi, mimo nejvíce proklamovaný Izrael, je Austrálie považována za spolehlivého vojenského spojence. Poradce prezidenta Obamy, James Jones, potom považoval vztah s Čínou za nejdůležitější bilaterální vztah pro USA, a to díky ekonomické závislosti (Wallace – Phillips 2009: 281–282). V projevech státníků však termín zvláštní vztahy mezi USA a Velkou Británií rezonují stále. Prezident Obama se po výsledcích britského referenda o odchodu z Evropské unie vyjádřil k situaci s výrokem, že se idea zvláštních

⁶ Výsledky jsou velmi pozitivní navzdory tomu, že se průzkum konal v době, kdy britská veřejnost hojně nesouhlasila s invází v Iráku (Marsh 2012: 193).

vztahů ani po odchodu Velké Británie nezmění (Rhodan 2016). Současný prezident USA, Donald Trump, a britská premiérka, Theresa Mayová, opět vyzdvihli vztah Spojených států a Velké Británie a jeho důležitost v zajištění stability a bezpečnosti ve světě. Donald Trump řekl o současném stavu, že je na „nejvyšší úrovni výjimečnosti“ (Walker 2018). Vztahy mezi USA a Velkou Británií nemusí být tedy nutně nejintenzivnější, v časovém horizontu jsou však opakujícím se jevem, který britští premiéři a američtí prezidenti nutně musí brát v potaz.

Ve dvacátém století, kdy probíhala studená válka, nebylo pochyb, že zvláštní vztahy mají jistý význam v boji proti komunismu. Po skončení studené války se předpokládalo, že zanikne i daný fenomén. Podle této teorie fungovaly zvláštní vztahy na základě společného zájmu upevnění moci v mezinárodním systému. Daleko více byl v popředí myšlenkový směr realistické teorie, ve které byla snaha o upevnění moci národním zájmem. Zvláštní vztahy tak byly nástrojem, který byl pro dosažení národního zájmu použit. O sentimentu nebo sdílených hodnotách a kultuře se v tomto případě neuvažovalo. Alex Danchev pojmenoval takový přístup jako „funkcionalistický“ (Dumbrell 2006: 14–15).

Alex Danchev obecně reprezentuje velmi pragmatický přístup k celému fenoménu. Nazývá zvláštní vztahy „rétorickým konstruktem“ (Danchev 2006: 579), který byl často zneužíván k potřebám oslabené Velké Británie a který dostal postupem času „mytologický status“ (Danchev 2006: 579). Přístup ke globální moci byl tedy hnacím motorem pro udržování zvláštních vztahů a Velká Británie neviděla jinou alternativu, jak takového stavu dosáhnout⁷ (Danchev 2006: 579–582).

Síla Velké Británie slábla již od první světové války, tam byla Velká Británie stále ještě schopna čelit nepříteli sama, ačkoli byla ekonomická i vojenská podpora USA vítána. Zásadní chvíle přišly ve druhé světové válce, kdy byla pomoc USA rozhodujícím faktorem. Churchill několikrát nabádal prezidenta Roosevelta, že by USA měly vstoupit

⁷ Danchev vyzdvihuje pouze premiéra Edwarda Heatha, který měl jinou vizi role Velké Británie v evropských strukturách (Danchev 2006: 582).

do války, až s napadením Pearl Harbor se konečně dočkal Rooseveltova souhlasu a ujištění, že „jsou teď všichni na jedné lodi“ (cit. dle Ferguson 2016: 363–364). I Danchev tvrdí, že zvláštní vztahy byly konstruované válkou a mají tedy válečnou podstatu jako základ k jejich existenci. Primární spolupráce se odvíjela od sdílení informací ohledně vědeckých, vojenských a technických výzkumů, materiálů nebo výcviku důstojníků. Taková spolupráce byla obvykle dobře střežena a nebyla veřejně publikována. Partnerství stálo na osobních vztazích, nikoli pevně na směru politické agendy, a zakládalo se na dobře promyšleném kalkulu výhod či nevýhod (Danchev 2006: 582–589).

Pro Velkou Británii to bylo postavení v mezinárodním systému a zakrytí faktu úpadku její moci. USA byly na vzestupu a disponovaly ekonomickou a vojenskou silou. Nikoli však strategickou, Britská teritoria, britské kontakty a odborné znalosti byly pro USA velmi lákavé. V době jaderných zbraní potřebovaly USA rozmístit strategické základny a spolupráce s Velkou Británií byla tudíž velmi výhodná. Kdekoli po světě bylo možné využít britské teritorium – Malta, Gibraltar, Aden, Kypr, Perský záliv nebo i samotná Velká Británie, všude bylo možné využít britských základen. Pro USA byla britská pomoc užitečná a pomáhala k dosažení zájmů americké zahraniční politiky. Britská vize byla poněkud ambicióznější. Velká Británie chtěla své pouto s USA dostat na úroveň nikoli privilegia, ale exkluzivity a mezinárodního uznání, podle Alexe Dancheva však zvláštní vztahy začaly upadat ještě před koncem studené války. V době, kdy jaderná hrozba přestala být aktuální a kdy ve vzájemné zaručené zničení věřil již pouze Ronald Reagan. Spolupráce v oblasti jaderných zbraní a strategických základen přestala být intenzivní a vztahy se normalizovaly. Po skončení studené války jsou zvláštní vztahy jen prázdná fráze, ve kterou věří jen Velká Británie, která doufá, že spolupráce Velké Británie a USA má stále jistý punc exkluzivity (Danchev 2006: 584–593).

Na zvláštní vztahy je nutné pohlížet z mnoha úhlů, každopádně argumenty, které ho znevažují, případně označují zvláštní vztahy za mýtus,⁸ jsou převýšeny mnohými studii, projevy státníků nebo velmi blízkou spoluprací obou zemí, zejména ve vojenské oblasti, což bude více představeno v další kapitole. Ač se ne vždy země shodovaly ve všem, neshody se na celosvětové úrovni projevovaly velmi mírně. Jako nejvíce vyhrocená událost je považována Suezská krize, která bude zmíněna v kapitole shrnující historický vývoj. Po skončení studené války označil prezident George H. W. Bush zvláštní vztahy, a tudíž spolupráci s Velkou Británií, jako něco, díky čemu byli všichni diktátoři dvacátého století poraženi (Raymond 2010: 260–261). John Dumbrell shrnul vývoj vztahů mezi USA a Velkou Británií následovně: „zvláštní vztahy jsou kostrbatou cestou. Nicméně je nesporné, že jakýsi smysl pro rovnováhu a udržitelnou vzájemnou důvěru přežil přes všechny ty roky” (Dumbrell 2009: 72).

V případě skončení studené války měly podle Dancheva tedy zaniknout i zvláštní vztahy. John Dumbrell proto nesouhlasí s výše zmíněnou premisou a tvrdí, že sentimentální vazby, sdílená kultura, společná historie a jazyk jsou aspekty, které by neměly být v otázce zvláštních vztahů marginalizovány (Dumbrell 2006: 14–15). Navíc podle Timothyho Gartona Ashe velmi úzká spolupráce s USA přetrvává. Pozice Velké Británie se od skončení studené války proměnila, z politického hlediska se Velká Británie zavázala Evropské unii, z vojenského a strategického však stále více spolupracuje s USA, a to na denní bázi při výměně informací. Navíc britské jaderné zbraně stále závisí na podpoře USA. Británie teď podle Ashe aplikuje jakési „dvojaké” vztahy jak k USA, tak i k Evropě (Ash 2006: 28–29). Každopádně je patrné, že sentiment a tíhnutí k upevnění zvláštních vztahů je více britskou záležitostí. USA se na rozdíl od svých partnerů řídí více myšlenkou národního zájmu. Tyto rozdílné

⁸ Danchev tvrdí, že společenství Velké Británie a USA záviselo pouze na tom, zda bude Velká Británie schopna dostát závazků a splnit nároky, které na ni byly kladeny (Danchev 2006: 584). Odkazuje na Aristotelovo pojetí přátelství, kdy existují tři druhy, z nichž pouze jedno založené na dobru, je perfektní. Britsko-americké vztahy jsou ale přátelstvím založeným na užitku. Pokud absentuje užitek, nemůže pokračovat ani přátelství (Danchev 1997: 747–749).

přístupy potom tvoří největší nerovnováhu ve vztahu USA a Velké Británie (Wallace – Phillips 2009: 281).

2. HISTORIE ANGLLO-AMERICKÝCH VZTAHŮ

Následující kapitola se bude věnovat tomu, jak se vyvíjely zvláštní vztahy v historické perspektivě, abychom dostali do problematiky bližší vhled. Zvláštní vztahy nefungují přirozeně, ale je nutná vůle ze stran amerických a zejména britských státníků. V úvodu budu zmiňovat názorový proud Raye Raymonda, který předkládá aspekty, které budovaly britsko-americké vztahy, a které jsou základem pro jejich existenci a které jsou podle mého názoru důležité i při formování britsko-americké identity. Tyto základy, jak uvidíme později v této kapitole, prostupují politikami obou států.

Záměrem je poukázat na důležité osobnosti britské a americké zahraniční politiky, které formovaly zvláštní vztahy, jejich postoj k tomuto fenoménu a směr, jaký zastávaly. Podle Williama Wallace musí zejména britští představitelé udržovat rovnováhu mezi USA a Evropou podle vzoru myšlenky Winstona Churchilla o třech protnutých kruzích. Velká Británie a její pozice stojí na diplomatickém umění jejích premiérů, jak svou roli mezi USA a Evropou zvládnou (Wallace 2005: 53–55).

2.1. Zrod anglo-amerických vztahů

Jak bylo zmíněno v první kapitole, USA vznikly na britských základech. Svoboda byla pro americké kolonialisty zásadním principem, který nesměl být porušován. Podstata demokracie, respektive zatím jen myšlenkový proud o svobodné vůli všech obyvatel podvolit se vládě, byl vyřčen v roce 1647 plukovníkem Thomasem Rainsboroughem v Anglii. Rozšířil se ale i do povědomí amerických osadníků. Notoricky známé přirovnání „město na hoře“ Johna Wintropa, guvernéra kolonie Massachusettského zálivu, si klade za cíl oprostít Novou Anglii od starého pořádku

a vytvořit lepší společnost, ke které budou ostatní státy vzhlížet (Ash 2006: 21–22). I tak podle Raye Raymonda mnoho akademiků netvrdí, že se americké kolonie úplně distancovaly od britské koruny, ani že by k americkému boji za nezávislost nevyhnutelně došlo dříve nebo později. Například Benjamin Franklin přišel s domněnkou, že moc a síla Británie bude přesunuta na americké území, možná i s hlavním městem celého impéria. Počítal tedy s tím, že k odtržení nedojde (Raymond 2010: 262).

Američtí kolonisté respektovali fundamentální základy, které si přinesli z Británie, do takové míry, že jakékoli jejich porušení nebo disrespekt brali jako urážku a zradu. Základní chybou britské vlády tedy byla, nikoli přílišné zdanění, ale ignorance konceptu svobody, který byl pro kolonialisty posvátný a který byli kolonialisté rozhodnutí chránit za každou cenu (Raymond 2010: 263). Historici zmiňují mnoho příčin americké revoluce jako například regulace obchodu, zdanění, národní uvědomění, neexistující parlamentní zastoupení nebo netolerovatelnou imperiální politiku. Všechny tyto aspekty ale zastupují utlačování svobod kolonialistů a myšlenku nespravedlnosti a bezpráví. Londýn a jeho politický směr byl viděn jako zrada původních hodnot a jako projev „absolutní tyranie“ despotického krále, což nemohlo být v Americe tolerováno. Američané si jednoduše „chtěli vládnout sami“ (Tindall – Shi 1994: 94).

Od války za nezávislost přes celé devatenácté století vládl mezi USA a Británií rozkolísaný napjatý vztah. Spory byly vedeny ohledně přístupu k Latinské Americe a budoucnosti britských provincií v Kanadě (Dumbrell 2006: 7). Co ale USA a Britské impérium spojovalo, byla jejich ekonomická propojenost. Bez britského kapitálu by se USA pod zkušeným dohledem Alexandra Hamiltona nepodařilo zvládnout vysokou míru inflace, kterou zanechala válka za nezávislost. Z britského kapitálu bylo také možné financovat vznik amerických železnic a posléze americkou průmyslovou revoluci (Raymond 2010: 266).

Britská ekonomická převaha nebyla v USA vnímána pozitivně. Ačkoli jim velmi pomohla, byla také považována za další projev britského imperialismu. V polovině

devatenáctého století se situace začala vyrovnávat, i USA začaly investovat do průmyslu. Za padesát let dokonce překonaly britskou životní úroveň a HDP Spojených států byla nejvyšší v celosvětovém měřítku. Roky 1880 a 1980 zaznamenaly obrovskou změnu nejen v průmyslovém světě.⁹ V tomto období se z Velké Británie stala střední mocnost a z USA naopak supervelmoc. Taková transformace světového pořádku byla unikátní především v tom, že mezi nimi proběhla zcela mírovou cestou.¹⁰ Jak tvrdí Alan Dobson, historie nepamatuje tak bezkonfliktní proměnu (Dobson 1995: 4–5).

Antipatie, které mezi Británií a USA panovaly po válce za nezávislost, se v devatenáctém století mírnily a britsko-americké vztahy se pomalu začínaly zlepšovat. Obraz Británie jako hrozby americké nezávislosti postupně mizel díky šikovné britské diplomacii a časovému odstupu. Výše zmíněné britské investice pomáhaly upevňovat ekonomické vztahy a vývoj parních zaoceánských lodí zvýšil množství sociálních interakcí mezi národy¹¹ (Raymond 2010: 268–269).

Na konci devatenáctého století se zásady zahraniční politiky USA začaly drobně přiklánět k té britské a naopak. USA se sice viděly jako morálně nadřazený stát, který opovrhoval politikou evropských států – základem můžeme považovat Manifest Destiny.¹² Británie svou pozici také stavěla na nadřazenosti a přišla s konceptem, kterému se často říká břímě bílého muže.¹³ Nadřazenosti Velká Británie vidí v kulturní,

⁹ Pro Velkou Británii byl návrat USA do izolacionismu považován za zradu a potvrzení, že Velká Británie.

¹⁰ Je tím myšlena výměna rolí mezi USA a VB na světové úrovni, kdy mezi oběma státy nevznikl téměř žádný konflikt a USA se tak přirozeně staly nástupcem Velké Británie. Události světových válek a studenoválečné éry nejsou v tomto případě relevantní, jelikož oba státy bojovaly na stejné straně.

¹¹ Americká elita nově toužila po společenském statusu a puncu aristokratické třídy. Časté sňatky s dcerami britských aristokratů (mnoho z nich mělo zastoupení v britské vládě) s americkými milionáři nebyly ničím překvapivým (Raymond 2010: 268–269).

¹² Termín Johna L. O'Sullivanova, který reprezentuje nevyhnutelnou nutnost amerických kolonialistů rozšiřovat území na základě šíření vlastních hodnot (Heidler–Heidler).

¹³ Pojem je inspirován básní Rudyarda Kiplinga a má představovat morální povinnost Velké Británie šířit křesťanské, potažmo civilizační hodnoty, čímž si Británie ospravedlňovala své koloniální zahraniční aktivity (Piknerová 2012: 74).

politické a právní sféře, která ospravedlňuje britský imperialismus. Zahraniční politika obou zemí prošla změnou. Velká Británie včlenila do své zahraniční politiky více morálních hodnot.¹⁴ Reformy v Británii pomohly zlepšit míru demokracie, kdy byl v politických rozhodnutích dán prostor i veřejnému mínění (Dobson 1995: 8, 15–16).

Na druhé straně Atlantiku také došlo ke změnám zahraniční politiky. USA se více přiklonily k britskému pragmatismu a imperiálním ambicím. Theodore Roosevelt v roce 1904 využil Monroeovu doktrínu, aby ospravedlnil intervenci USA v zahraničí. Rooseveltův dodatek již tedy opravňoval USA v určitých situacích zasahovat do dění v ostatních státech západní hemisféry. V obou zemích rostl počet příznivců anglosaské vize, která by spojovala hodnoty a politiky obou zemí (Dobson 1995: 8–16). Strategické zájmy obou zemí se také sblížovaly. Politika otevřených dveří vůči Číně byla ujednána ke spokojenosti obou stran. Z bezpečnostního hlediska byly obě země zaujaty chováním Německa a viděly se jako hlavní spojenci v boji proti jeho rozpínání. Už při Španělsko-americké válce měly USA nejen politickou podporu Velké Británie. Americké námořnictvo také získalo britské vojenské základny v Karibiku a podporu i asistenci britského námořnictva při plánování útoku na španělskou flotilu. Na počátku dvacátého ukázala Velká Británie více než jen diplomatickou pomoc a Theodore Roosevelt byl Velké Británii zavázán, když odmítl staré hádky a nedůvěru, kterou chovaly USA k Velké Británii (Raymond 2010: 269).

Vztahy mezi Velkou Británií a USA nabraly přátelský rozměr. Pokud tak vůbec lze o politice počátku dvacátého století hovořit. Po vypuknutí války s Německem na evropském kontinentu se chtěl Woodrow Wilson vyhnout jakémukoli zásahu USA do evropských záležitostí a prosazoval jejich neutralitu, stejně jako americká veřejnost. Londýn by naopak pomoc USA přivítal a opíral se o fakt provázanosti ekonomik i kultur obou zemí. I ve Washingtonu vystupovala skupina politiků, která považovala vstup USA do války jako nevyhnutelný. Vstup USA do konfliktu podnítila mnohá porušení neutrálního postavení USA. Spolupráce USA a Velké Británie nakonec pomohla druhou

¹⁴ To se stalo především jako odpověď na nelidské chování Turků v boji proti ruskému rozpínání a dále událostem Búrské války (Dobson 1995: 9).

světovou válku vyhrát, ale i přesto vznikla řada neshod jak v průběhu války, tak i po jejím ukončení. Společná shoda na budoucnosti evropského kontinentu a mezinárodního pořádku nebyla možná a USA se po válce opět stáhly z mezinárodního dění odmítnutím Versailleské smlouvy a vstupu do Společnosti národů.¹⁵ V meziválečném období se potom americká spolupráce omezovala na uspořádání válečných dluhů a soupeření námořních sil (Dumbrell 2006: 9). Jak americká síla rostla, ambice o překonání britské námořní převahy hlasitě rezonovaly v její zahraniční politice. Snaha o paritu mezi americkým a britským námořnictvem znepokojila i takové politiky jako Winston Churchill (Reynolds 1988: 91–92).

2.2. Churchill a churchillismus

Celé meziválečné období zaznamenalo útlum v anglo-amerických vztazích. Mezi oběma zeměmi panovala nedůvěra a odcizení. V roce 1939 se ale anglo-americké vztahy začaly pomalu zlepšovat (Reynolds 1988: 105). Po letech podezřívání, které ochladilo britsko-americkou spolupráci v té nejhorší možné chvíli, kdy se fašistické státy odhodlaly postupovat ve svých plánech, začal i F. D. Roosevelt pociťovat znepokojení ohledně fašistické hrozby. Velká hospodářská krize však způsobila americké ekonomice nedozírné škody, které spolu s veřejným míněním znesnadňovalo Rooseveltovi jednat. V roce 1938 se již začaly konat tajné hovory s Velkou Británií, při kterých se řešil postup, jak čelit agresorům (Kennedy 1996: 402–403).

Konec éry amerického izolacionismu byl reálně ukončen ještě před Pearl Harborem. Zákonem o půjčce o pronájmu se USA přiklonily na stranu Velké Británie v květnu roku 1941 a ukončily tak svou neutralitu (Dumbrell 2006: 10). Pearl Harbor potom inicioval vojenskou angažovanost, na kterou Winston Churchill dlouho čekal (Ferguson 2016: 364). Po Pearl Harboru začala americko-britská spolupráce ze dne na den. Úspěch aliance se ale neobešel bez neshod například ohledně námořní blokády Latinské Ameriky, Blízkého východu nebo budoucnosti britského působení na Balkáně.

¹⁵ Pro Velkou Británii byl návrat USA do izolacionismu považován za zradu a potvrzení, že Velká Británie nemůže Spojeným státům plně důvěřovat (Reynolds 1988: 105).

Nejvíce se ale Rooseveltovi nelíbil britský zájem o uchování Britského impéria (Dumbrell 2006: 10–11).

Britské impérium a vláda nad cizími národy byly pro Američany trnem v oku. Sami se od Británie odtrhli a přáli stejný osud ostatním britským koloniím. Franklin Delano Roosevelt několikrát vyjádřil odpor ke koloniálnímu systému, který podle něj vede k válce. Snažil se Winstona Churchilla přesvědčit, aby alespoň několika z nich udělil nezávislost, případně je vrátil původním státům (v tomto případě Hongkong). Dokonce byla navržena i nezávislost Indie, což Churchill nemohl přejít bez komentáře a ostře se proti tomu ohradil (Ferguson 2016: 364–365).

Churchill totiž věřil v americko-britské spojení, které přinese konec druhé světové války a obnoví sílu Britského impéria (Ferguson 2016: 363–364). S rostoucí silou USA to byla ale zejména Velká Británie, která se obvykle musela přizpůsobit. Jedním ze zásadních problémů mezi Churchillem a Rooseveltem byla Rooseveltova důvěra ke Stalinovi a hledání kompromisů se Sovětským svazem, zemí, kterou Churchill považoval za stejnou hrozbu jako nacistické Německo. Musel však krotit své ego, protože si uvědomoval, že jak síla USA, tak i Sovětského svazu časem převáží tu britskou (Kassimeris 2006: 92).

Spor mezi USA a Sovětským svazem se formoval postupně. Počátek studené války je těžké datovat. Churchill ve svém projevu v americkém Fultonu v roce 1946 zmínil nedůvěru, kterou k Sovětskému svazu choval a předpověděl budoucnost zbytku dvacátého století. Ačkoli mu historie dala za pravdu, v tehdejší době byla v USA jeho slova brána odmítavě (Luňák 1997: 67–69). Pro mnohé jak v USA, tak v Sovětském svazu, byl Churchill vnímán negativně a jeho projev způsobil vášnivé reakce. Sovětský svaz byl k jeho osobě velmi podezřívavý na základě jeho aktivního brojení proti bolševismu a blízkými vztahy, které s USA navázal (Harbutt 1988: 19). Prezident Truman se k projevu nevyjádřil, neměl na Sovětský svaz vyhraněný názor a čekal, jak se situace vyvine. Ani američtí ani britští politici s ním nechtěli zhoršit vztahy a chtěli se vyvarovat konfliktu (Durman 2004: 176).

V USA byl dokonce Churchill podezříván z dalších britských velmocenských snah. Churchillovo varování se záhy vyplnilo a rozepře mezi USA a Sovětským svazem rostly (Luňák 1997: 67–69). Britské politické elitě se nezamlouvala tehdejší situace, kdy musela spoléhat na dobrou vůli USA. Britové věděli, že pozice Velké Británie v mezinárodním systému slábne a ztráta impéria je pomyslná daň za vyhranou válku. „Dusivé objetí“ (2016: 367), jak se k válečnému spojení s USA vyjádřil Niall Ferguson, bylo nezbytné pro vývoj války. Po válce byly americké investice nutné pro vyčerpanou státní pokladnu a Britové se tedy museli se svým osudem začít pomalu smiřovat (Ferguson 2016: 367).

Zahraniční politika byla vždy Churchillovou oblíbenou oblastí, sám se viděl jako jediný, s kým budou američtí a sovětské vůdci jednat jako se sobě rovnými. Důraz na zvláštní vztahy mezi Velkou Británií a USA byl klíčovým v jeho vizi britské zahraniční politiky a pohledu na mezinárodní uspořádání¹⁶ (Wasson 2010: 328). Samozřejmě že i Churchillovým největším přáním bylo zachování silného Britského impéria a vůdčí pozice Velké Británie obecně, po druhé světové válce musel přehodnotit britskou pozici. Tři protnuté kruhy symbolizující Spojené státy americké, obnovenou Evropu a britský Commonwealth byly oblastmi, ve kterých měla Velká Británie hrát svou roli, nicméně neměla zasahovat příliš ani do jednoho kruhu (Ash 2006: 34–35). Velká Británie například podporovala evropskou integraci a posílení kontinentu, nechtěla ale příliš zasahovat do dění, aby tak nenarušila vztahy se zbylými dvěma oblastmi – USA a Commonwealthem. Pro upadající velmoc měl nový zahraniční směr pozitivní psychologický dopad – vizi vlastní důležitosti (Kassimeris 2006: 92).

Podle Ashe se Velká Británie stále nezbavila Churchillova stínu. Zvláštní vztahy jsou potom významným a přetrvávajícím projevem churchillismu. Dodává ale, že ač velký zastánce zvláštních vztahů, používá velmi diplomaticky různá příslovečná

¹⁶ Dokonce vyjádřil přání, aby mu na pohřbu zahráli píseň amerických abolicionistů „Bojovou hymnu republiky“ (Wasson 2010: 328). V takovou víru v americko-britskou alianci mohl možná i jeho anglo-americký původ (Ferguson 2016: 363).

určení jako „v různé míře“, „velmi“ a pokud mluví o zájmech, jsou „podobné“. Obecně hovořil Churchill o svých intencích mlhavě. Přál si silnou a sjednocenou Evropu, kterou by Velká Británie podporovala, ale také chtěl navázat úzký přátelský vztah s USA. Dokonce i Roosevelt poukazoval na Churchillovo diplomatické kormidlování, které poté vyústilo v bližší přimknutí k USA. Spojenou Evropu a silnou Francii však Churchill nepřestal podporovat a zasadil se o francouzské postavení mezi velmocemi (Ash 2006: 36–37).

Jeho znepokojení nad rozpínavostí komunismu a ztráty evropských zemí za železnou oponou rezonovalo v jeho snaze o silné a sjednocené zbývající státy Evropy. Spolupráce Francie a Německa pro něj byla vitální, vznik Rady Evropy přivítal a účastnil se konaných debat. K návrhu Evropského společenství uhlí a oceli a vznikající evropské integraci se nevyjadřoval. Když ale britská labouristická vláda odmítla britskou participaci, hlasitě takové jednání kritizoval z opozice. Po jeho znovuzvolení ale myšlenku vstupu Velké Británie nezrealizoval. Tím vším nejasně naznačil postoj Velké Británie, která sice podporuje budování sjednocené Evropy, ale nebude v ní hrát žádnou zásadní roli (Ash 2006: 36–37).

2.3. Počátky studené války a jaderná spolupráce

Už za Churchillovy éry byly osobní vztahy mezi státníky zásadní ve formování americko-britských vztahů. Nezměnilo se to ani v dalších letech a osobní sympatie a antipatie hrály důležitou roli. Po krizi britsko-amerických vztahů byla diplomatická zručnost nově nastoupivšího premiéra Harolda Macmillana důležitá. Macmillan byl také prvním premiérem, jehož časté zahraniční cesty udaly britské politice směr a pomohly upevnit britský vliv ve světě (Wallace 2005: 53–54). Macmillan byl schopen oživit zvláštní vztahy s jeho starým válečným spojencem prezidentem Eisenhowerem a udržovat je i s jeho nástupcem (Reynolds 1985: 4–5).

Výše zmíněnou krizí, která ohrozila budoucnost vztahů mezi USA a Velkou Británií byla ta roku 1956 v Suez¹⁷ za vlády premiéra Anthonyho Edena. Anthony Eden nastoupil do funkce s požehnáním Winstona Churchilla v roce 1955 (Wasson 2010: 392). Sám Eden, zběhlý v zahraniční politice, tvrdil, že s Churchillem na ni sdílí identické názory. Na britsko-americké vztahy, které se Churchill po znovuzvolení snažil obnovit, měli ale rozdílné názory, kdy Eden stále prosazoval myšlenku nezávislé a silné Británie (Hopkins 2002: 232–234). Snaha posílit britský vliv a zachovat mír v oblastech britského zájmu byla uskutečněna uzavíráním bezpečnostní paktů, tak vzniklo SEATO a Bagdádský pakt (později CENTO). Spojené státy byly skeptické, protože za vším viděly motivy britského imperialismu, kterým opovrhovaly, a Velká Británie si toho byla vědoma. Podpora takových počinů ze strany Washingtonu by byla možná jen, pokud by z toho pro USA plynul zisk. Suezská krize potom byla pro Spojené státy vyústěním názorových neshod. Eisenhower byl proti vojenské síle, Eden však cítil, že USA podceňuje problém v Egyptě a přiklonil se k francouzskému řešení problému, což vedlo k rozkolu mezi USA¹⁸ (Turner 2010: 95–106).

Výhody Velké Británie tkví podle Henryho Kissingera ve schopnosti adaptovat se na danou situaci a vytěžit z ní maximum. Ačkoli byla Velká Británie často osočována z přílišného lpění na svou velmocenskou minulost, byli britští politikové schopni racionálně zanalyzovat své možnosti. Suezská krize byla lekcí, ke které se Velká Británie postavila čelem. Britští politici se začali snažit získat větší vliv v rozhodovacím procesu. Převzali roli nepostradatelných poradců, kterou postupně přijali američtí politici a začali považovat konzultace s Velkou Británií za zásadní (Kissinger 1999: 622).

¹⁷ Znárodnění Suezského průplavu vůdcem Egypta Gamálem Násirem chtěly USA řešit mírovou cestou. Británie se přiklonila k francouzskému řešení a bez souhlasu USA na egyptském území zasáhla. Mezinárodní společenství tuto akci tvrdě odsoudil, prezident Eisenhower ostře zkritizoval britské jednání a k břehům Egypta vyslal vojenskou flotilu. Britské i francouzské jednotky se musely stáhnout a Eden posléze rezignoval na svou funkci. K obnovení britského vlivu na Blízkém východě nedošlo, naopak to posílilo pozici USA a Eisenhowerova doktrína o vojenské a hospodářské pomoci Blízkému a Střednímu východu v praxi oslabila pozice Británie i Francie (Nálevka 2000: 81–82).

¹⁸ Churchill se dokonce nechal slyšet, že Eden to v Suez¹⁸ „zpackal“ (Ash 2006: 34).

Po Suezské krizi byly vztahy s USA nejisté, ale díky sovětské jaderné hrozbě a výše zmíněným Macmillanovým schopnostem se vztahy začaly zlepšovat (Dobson 1995: 106). Macmillan byl v rámci jaderné spolupráce přesvědčen o nutnosti americko-britské kooperace. Francouzskému návrhu o sdíleném jaderném projektu nevyhověl. Eisenhower, přesvědčen o nutnosti Velké Británie mít efektivní jaderný systém, byl ochoten pomoci. Za prvé chtěl obnovit intenzitu zvláštních vztahů, za druhé byl také zaskočen růstem sovětské síly a úspěšným pokusem vyslat sovětský Sputnik na oběžnou dráhu (Turner 2010: 113–116).

V roce 1957 se setkal Eisenhower s Macmillanem a neoficiálně přislíbil zvážení americké pomoci v otázce jaderných zbraní.¹⁹ O rok později byl v USA přijat dodatek McMahonova zákona, který dával Velké Británii výsadu spolupráce v oblasti jaderných zbraní. Na ostatní spojence dodatek neplatil. Británie na oplátku poskytla USA své základny pro americké jaderné ponorky (Luňák 1997: 164). Na základě výše zmíněné Bermudské dohody vyjednal Macmillan výhodný nákup balistických střel Skybolt. Když byl na základě finanční náročnosti projekt Skybolt zastaven, Macmillan ihned přesvědčil nyní již prezidenta Kennedyho, aby Velká Británie získala místo nich rakety odpalované z ponorek – Polaris. Nadstandardní spolupráce a výměna informací byla dalším projevem zvláštních vztahů, ač byla víceméně založena na vzájemné nutnosti a obav ze sovětského svazu. V úspěšném testu Sputniku můžeme najít paralelu s Pearl Harborem, jak to viděl i Macmillan. Reakce USA a Velké Británie byla podobná (Wallace – Phillips 2009: 265; Reynolds 1985: 12–13).

I přes úzkou spolupráci podporovaly USA jak v době Eisenhowerovy administrativy, i za vlády Kennedyho, britskou integraci v evropském společenství, které by dalo novou dimenzi do bilaterálních vztahů s USA. Německo i Francie totiž začaly ekonomicky převyšovat Velkou Británii a v ekonomické i finanční oblasti měly pro USA větší význam než Velká Británie. Britsko-americká raketová dohoda byla

¹⁹ V tehdejší době byla americká strategie neposkytovat nikomu, ani spojencům, jaderné informace (Luňák 1997: 164).

pro francouzského prezidenta Charlese de Gaulle důvodem, proč vetovat britskou žádost o vstupu do Evropského hospodářského společenství v roce 1963. Premiér Macmillan podal žádost o přijetí pod tlakem a s nevolí, a proto nemínil obětovat ani raketovou dohodu ani, v Evropě kontroverzní, obchodní styky s Commonwealthem²⁰ (Wallace – Phillips 2009: 265–266). Macmillan v roce 1963 rezignoval a zvláštní vztahy s USA polevily na intenzitě. Podle Reynoldse to bylo zapříčiněno i ochlazením vztahů na osobní rovině. Macmillan, ostatně i Churchill s Rooseveltem, měl se svými kolegy přátelské pouto. S Dwightem Eisenhowerem je spojovala válečná zkušenost, s Kennedym díky jeho diplomatickým tahům a častým setkáním, jak bylo zmíněno výše, také navázal přátelské pouto. Heath ani Wilson se svými americkými protějšky již tak úspěšní nebyli (Reynolds 1985: 13).

2.4. Výjimečná aliance Reagana a Thatcherové

Vztah Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana opět pozdvihl zvláštní vztahy,²¹ které od šedesátých let postupně slábly vlivem měnících se poválečných struktur. Aspekty, které formovaly zvláštní vztahy, znovu ožily. Prvním klíčovým faktorem bylo přátelství mezi oběma politiky. Dalšími, neméně důležitými, potom společný názor na hodnoty jako demokracie, ale i ekonomický liberalismus a společně sdílená hrozba v podobě sovětského svazu (Dobson 1995: 148–150). Alan Dobson k tomu říká, že zvláštní vztahy přetrvávají díky „společnému sentimentu, který občas determinuje sdílené zájmy a udává politický směr“ (Dobson 1995: 136). Pro Margaret Thatcherovou bylo spojenectví Velké Británie a USA velmi důležité, neboť oba státníky spojovala stejná ideologie a přátelství. To se odrazilo na zahraniční politice obou zemí. Pro Thatcherovou byla vidina Velké Británie po boku USA cestou, jak zvýšit britský

²⁰ V tomto případě Macmillan plně sdílel Churchillovu myšlenku tří protnutých kruhů, kdy se Británie nesmí ani příliš přiblížit, ani příliš vzdálit jedinému (Turner 2010: 113).

²¹ Události mezi lety 1979-1980 přivedly obě země k bližší spolupráci. První byla zhoršená situace ve světě. Sovětský svaz napadl Afghánistán, SALT 2 nebyl přijat a začaly opět závody ve zbrojení. Navíc padl režim v Íránu a pro Carterovu administrativu bylo obsazení americké ambasády islámskými fundamentalisty totálním fiaskem, ke kterému se USA neuměly postavit. Druhým důvodem znovuoobnovení pevného zvláštního vztahu byl fakt, že jak ve Washingtonu, tak na Downing Street sídlili státníci se sdílející stejnou ideologii a stejný tvrdý postup proto Sovětskému svazu (Dobson 1995: 147).

světový vliv. Odmítala integraci Velké Británie v Evropě, která by podle ní neměla takový důsledek (Wallace – Phillips 2009: 266).

Přátelské spojenectví začalo po nástupu prezidenta Reagana do úřadu. Thatcherová ihned projevila zájem o setkání, aby mu pogratalovala k vítězství a započala tak novou éru zvláštních vztahů. Setkání Thatcherové a Reagana se nesla v přátelském duchu a byla velmi frekventovaná. Během dvou Reaganových prezidentských období proběhla v rekordním počtu patnácti summitů. Spolupráce se nesla v reálné i symbolické rovině. Velká Británie nabídla svou, ač nepatrnou pomoc, USA při rozmisťování vojenských sil. Reagan na oplátku nabídl Thatcherové nákup vylepšených balistických raket Trident 2 (Dobson 1995: 150–152).

Falklandská válka mohla způsobit ochlazení přátelství. Když v roce 1982 obsadila Argentina britské území na Falklandských ostrovech, neváhala Margaret Thatcherová a poslala vojsko bránit britské území. Ukázala tím tvrdý postoj v obraně britských zájmů a hodnot (Wasson 2010: 353–354). Prezident Reagan musel zaujmout vůči britskému postupu nějaký postoj, což bylo složité. Za prvé by měl chránit základy americké zahraniční politiky, a tudíž odmítnout zásah cizích zemí v Latinské Americe. Nicméně by také měl podpořit svou spojenkyni. Diplomatický přístup se USA nezdařil, Argentina a stejně tak Velká Británie odmítly ustoupit a Reagan dokázal, že si zvláštního vztahu cení a postavil se na stranu Velké Británie. Veřejně odmítl Argentinskou agresi a zvýšil vojenské dodávky do Británie (Luňák 1997: 329–330).

Reaganův sentiment vůči Velké Británii potvrdila falklandská krize. I přesto se objevily problémy ve formě rozdílných přístupů v boji proti Sovětskému svazu nebo americké invazi do Grenady. Invaze v roce 1983 byla podnícena nestabilitou ostrova, USA ale ignorovaly fakt, že to byla země patřící do Commonwealthu a Thatcherová tudíž předpokládala, že bude Londýn alespoň konzultován před podobnou akcí, což USA viděly jako akt nevděčnosti po podpoře, kterou Velká Británie dostala ve Falklandské otázce. Neshody vznikly i proti postupu ve studené válce. Thatcherová byla skeptická ke Strategické obranné iniciativě prosazované Reaganem. Zejména

jaderné odzbrojení by mohlo narušit bezpečnost a celý koncept jaderného odstrašení. Bezpečnost USA by se oddělila od evropské a koncept odstrašení, na kterém evropská bezpečnost závisela, by zanikl (Dobson 1995: 155–158).

Pokud by USA byly nenapadnutelné, Evropa by ztratila záruku na pomoc při případném útoku. Obecně se tvrdilo, že pokud by byla napadena Evropa, byly by následně nevyhnutelně napadeny i USA, a tudíž by Evropě přišly na pomoc dříve, než by se konflikt přelil na jejich území. Pokud by však Reaganův projekt fungoval, USA by nemusely zasahovat vůbec. Thatcherová vynaložila snahu na to, aby alespoň trochu pozměnila Reaganův projev o posílení strategie odstrašení jako cíle Strategické obranné iniciativy (Luňák 1997: 306).

Thatcherová se udržela v pozici i po studené válce a doufala v udržení zvláštních vztahů s nástupcem Ronalda Reagana. George Bush starší však nesdílel takový sentiment vůči partnerství s Velkou Británií a v první řadě se řídil americkými zájmy. Zklamáním pro Thatcherovou byl fakt, že se nastupující prezident Bush v roce 1989 setkal nejprve s německým kancléřem, než pozval britskou premiérku do Washingtonu. Velká Británie ale i přesto ukázala, že je důležitým americkým spojencem, když poskytla plně vybavenou britskou divizi při válce v Perském zálivu (Wallace – Phillips 2009: 267).

2.5. Nový směr britské politiky – EHS

Již za dob Eisenhowerovy a Kennedyho administrativy byla z americké strany obrovská podpora evropské integrace. Velká Británie v tomto ohledu nejevila přílišnou aktivitu účastnit se integračních snah, čehož litoval i Eisenhowerův ministr zahraničí John Foster Dulles. Podle něj by britská přítomnost posílila stabilitu evropského kontinentu a zabránila případnému konfliktu mezi Německem a Francií. Jako odpověď na evropskou integraci založila Velká Británie Evropské sdružení volného obchodu. USA by však raději viděly jednotnou Evropu se základem v Evropském hospodářském společenství (Luňák 1997: 176–177).

Kennedy, ač nikdy nezapomněl zmínit důležitost zvláštního vztahu, opakovaně naznačoval Macmillanovi, že je vstup Británie do EHS zájmu obou států. Podle Luňáka bylo v zájmu USA, aby Velká Británie stála v čele evropských struktur a hrála důležitou roli v jejich formování. Britská vize budoucnosti Evropy by byla pro USA bližší než ta, kterou by prosazovala Francie. Ekonomické zájmy hrály vůdčí roli, protože se Evropa stávala více protekcionistickou, což poškozovalo zájmy USA. Velká Británie by podle USA vnesla její vlastní ekonomické základy svobodného obchodu. Macmillan tedy v roce 1961 oznámil úmysl předložit žádost o členství. Podle Luňáka ani ne tak z vlastního přesvědčení o myšlence evropské integrace, ale ze snahy udržet transatlantické pouto (Luňák 1997: 176–177). Petr Jurek ale dodává, že si už Macmillan uvědomoval riziko, které nese neúčast na jednáních ohledně EHS. Zejména že snižuje britský vliv na kontinentě, a tudíž schopnost prosazovat britské zájmy. Zároveň může Británii ekonomicky oslabit zvýšená obchodní aktivita mezi členskými státy, a naopak ekonomická izolace Velké Británie (Jurek 2012: 97–99).

Stejně jako první žádost o členství i druhá žádost, nyní už podaná premiérem Haroldem Wilsonem, byla v roce 1967 vetována francouzským prezidentem de Gaullem. Tentokrát byla žádost motivována zhoršující se ekonomickou situací. De Gaullovo veto bylo opět založeno na prominentní britské pozici ve vztahu s USA a jejich společnou snahu udržet systém brettonwoodských institucí. Zvláštní vztahy se ale začaly zhoršovat po pádu brettonwoodských institucí, kdy byly USA zaujaté válkou ve Vietnamu²² a jejich ekonomický zájem se stočil na rostoucí Japonsko. Celkově se USA odklonily od Evropy jak kontinentální, tak i od svého důležitého ostrovního partnera (Dobson 1995: 135–138).

K ochlazení zvláštních vztahů s USA se britští premiéři postavili různě. Edward Heath nejspíše nejodlišněji ze všech, když se sám dobrovolně odklonil od USA a přiklonil v Evropě. Premiérem se stal v roce 1970 a francouzský prezident Pompidou²³

²² Válkou, kam Harold Wilson odmítl poslat britské vojáky, a pomoci tak USA (Wallace 2005: 54).

²³ V roce 1969 opustil Charles de Gaulle prezidentský úřad, což dalo Britům naději na schválení žádosti o členství v EHS (Jurek 2012: 102).

ho označil za „jediného Evropana ve Velké Británii” (cit. dle Luňák 1997 238). Ihned po nástupu do funkce začal pracovat na vstupu Velké Británie do Evropského hospodářského společenství. Zároveň úmyslně omezoval váhu zvláštního vztahu s USA, který oprávněně viděl jako překážku pro hladký vstup do EHS. Ostatně to byl vždy de Gaullův primární důvod (Luňák 1997: 238–239). Navíc byla po nástupu nového francouzského prezidenta vyšší šance, že Velká Británie se svou žádostí uspěje. Po druhém de Gaullově vetu bylo totiž jasné, že dokud bude prezidentem Francie, Velká Británie nebude přijata do Evropského společenství (Sychra 2003: 40).

Zajímavé je, že Nixon i jeho poradce Kissinger Heatha uznávali a doufali v obnovení zvláštního vztahu a navázání osobního přátelství s britským premiérem, což se jim nepodařilo. Ačkoli si Heath a Nixon byli velmi podobní a americký prezident projevil snahu dosáhnout bližších vztahů s Heathem, byl britský premiér spíše zaujat ekonomickou situací v domácí sféře a snahou přiklonit se k Evropě. Proto byl přesvědčen, že je lepší zdržet se bližší spolupráce s USA. První návštěva Nixona se konala až přibližně půl roku po jeho nástupu do úřadu, což je na britsko-americké poměry dlouhá doba. Pro USA to bylo nová zkušenost, kdy byla britská pozice k USA založena na chladném kalkulu, nikoli na tradičním sentimentu (Luňák 1997: 239; Dobson 1995: 139–141). Heathův přístup k USA byl diametrálně odlišný od toho, který zaujala Margaret Thatcher o několik let později.

Po odchodu de Gaulla z funkce byl nový francouzský prezident Gorges Pompidou více nakloněn rozšíření Evropského společenství, včetně vstupu Velké Británie. Pompidou viděl členství Velké Británie jako vyvážení rostoucí síly SRN. Premiér Heath byl nakloněn začít opět jednat o vstupu do Evropského společenství, což se stalo v roce 1970. Problémem v přístupových jednáních byla zejména ekonomická oblast. Odlišný obchodní systém, kdy Velká Británie daleko více importovala a exportovala svůj domácí produkt. Tudiž by díky vysokým cłům byli britští spotřebitelé v nevýhodě. Obrovský problém znamenaly také příspěvky do rozpočtu, kdy by Velká Británie byla jedním z největších donorů po SNR. Přístupová jednání tak trvala rok, než

se našel společný kompromis a dohoda byla přijata²⁴ (Sychra 2003: 40–45). V britské politice byl vstup do EHS kontroverzní a špatně načasovaný. Velká Británie očekávala zlepšení ekonomické situace, které se nedostavilo vlivem nadcházejících krizí. Vstup do EHS způsobil negativní reakce jak ve veřejném mínění, tak i ze stran mnoha politiků (Jurek 2012: 102–103). Heathův nástupce, staronový premiér Harold Wilson, byl pro to zůstat v EHS. Ani jeho labouristická strana však nebyla jednotná, a proto v roce 1975 Wilson uspořádal národní referendum, kde se britští obyvatelé vyjádřili pro členství v EHS. Konkrétně 64,5 procenta bylo pro setrvání (Wasson 2010: 334).

Wilson také ale obnovil přátelskou komunikaci s USA. Jeho nástupce James Callaghan potom navázal přátelský vztah s Gerardem Fordem. Jimmy Carter dokonce neváhal podpořit Callaganův návrh ohledně nového systému Trident. Callagan se totiž obával, že jsou rakety Polaris zastaralé a zeptal se tedy svého amerického kolegy, zda jsou USA ochotny prodat Británii nový systém za stejných podmínek jako kdysi systém Polaris. Americký prezident s tím neměl problém. Jaderná spolupráce tak měla nový stimul. Margaret Thatcher potom při návštěvě USA uzavřela s Carterem nákup systému Trident (Dobson 1995: 143–147). Co se týká Evropy a EHS byl Callaghan odměřený, svůj zájem by obrátil na USA. Situace ve Velké Británii mu ale nedovolovala příliš se vzdálit od otázky EHS, když v roce 1977 Velká Británie získala předsednictví. Snažil se ale vyjednat lepší podmínky britského příspěvku do rozpočtu EHS. To za něj úspěšně dokončila Margaret Thatcherová, když v roce 1984 sjednán tzv. britský rabat na základě dohody z Fontainebleau, který znamenal slevu z britského příspěvku (Jurek 2012: 103–105).

²⁴ Problém na úplném konci jednání přinesla ještě nově schválená společná politika rybolovu, a tedy přístup všech členů EHS k teritoriálním vodám. Dohoda potom dávala nově přijatým státům kompromis v podobě desetiletého přechodného období (Sychra 2003: 45).

3. IDENTITA V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH

Po skončení studené války se otevřely nové možnosti, jak zkoumat determinanty, které ovlivňují politiky států a jejich zájmy. Mimo klasické neorealisticke a neoliberalistické pojetí se do popředí dostal také koncept identity (Goff – Dunn 2004: 1). Konstruktivistické pojetí je založeno na předpokladu, že struktury, které ovlivňují jednání a chování politických aktérů, jsou založeny na normách a subjektivních představách a ty dále formují sociální identitu aktérů. Tedy, že sdílené myšlenky a hodnoty mohou také ovlivňovat strukturu a tím i jednání a chování jednotlivých politických aktérů (Reus-Smit 2005: 196).

Zkoumání identity je z konstruktivistického hlediska neméně důležité jako materialismus sdílený (neo)realisty a (neo)liberalisty. Identita je formována nemateriálními strukturami a dále determinuje zájmy a jednání jedinců. Pro (neo)realisty a (neo)liberalisty platí, že interakce mezi státy nebo jedinci funguje na základě předem daných předpokladů. Pro konstruktivisty je ale také důležité porozumět, na jakém základě se takové předpoklady a interakce formovaly a tím lépe pochopit některé fenomény v mezinárodních vztazích. Identita je tedy pro konstruktivisty předmětem zkoumání, které vysvětluje, jak se formují zájmy jednotlivých aktérů. Normativní a subjektivní představy, které jsou zakotveny ve struktuře, tedy formují identitu a dále zájmy aktérů (Reus-Smit 2005: 197–198). Realita lze z konstruktivistického hlediska z velké části vysvětlit v rámci vztahu mezi identitami (Vucetic 2011: 5).

3. 1. Definice Identity

Jednoznačně definovat, co znamená identita, je velmi obtížné. V knize *The Culture of National Security* ji Jepperson, Wendt a Katzenstein představují jako konstruované představy o sobě a druhých (Jepperson – Wendt – Katzenstein 1996: 59). Důležitým komponentem v tvorbě identity je existence další entity zastupující jinou identitu, vůči které je možné se vymezit. Pracuje s pojmy „my” a „oni” nebo „já” a „ti druzí” (Vucetic 2011: 5). Identita potom formuje předpoklady ostatních aktérů, jak se

daný aktér s tou určitou identitou bude nebo by alespoň měl chovat. Tato sdílená očekávání jsou ze sociologického hlediska definována jako normy. Normy mohou mít jak konstitutivní charakter, kdy fungují jako prostředek, jakým je identita definována, a tudíž na základě forem chování vymezených normami si aktér buduje identitu. Mohou také stanovovat předpokládané modely chování pro určitou identitu, v tomto případě mají „regulační” funkci (Jepperson – Wendt – Katzenstein 1996: 54). William Connolly dodává, že identitu si jedinec nevybírání, je založena na tom, jak je nahlížena okolím. Identita se vždy vymezuje proti jiné na základě rozdílnosti. Pokud by nebyly rozdíly, nemůže existovat ani identita. Stálost identity a schopost přežít je opět založena na jejím přijetí danou entitou (Connolly 2002: 64). Stejně tak Alexander Wendt tvrdí, že tvorba identity funguje na základě “looking-glass self”²⁵ (Wendt 1992: 404), navíc je národní identita konstruována nejen politickými elitami, ale stejně významná je i role celé skupiny (Vucetic 2016: 275).

McSweeney shrnuje identitu opět jako kontinuální proces interakce ve společnosti jak mezi lidmi, tak i institucemi. Existuje zde propojení identity a společnosti, kdy je společnost formována identitou. Ta je i podle McSweeneyho fenoménem, který není založený na racionálním lidském rozhodnutí, ale je daným faktem, který není možné svévolně měnit (McSweeney 2004: 73–74). Navíc je třeba podotknout, že identity mohou mít několik úrovní. Nejsou to ustálené a neměnné fenomény, které je možné kategorizovat, naopak se neustále vyvíjejí díky podnětům z okolí (Goff – Dunn 2004: 2).

Mimo normy a identity je potřeba vymežit ještě termín kultura, se kterou mnozí autoři²⁶ pracují a předpokládají, že dopad na zájmy a národní politiky států mají kulturní aspekty větší než například normy (Jepperson – Wendt – Katzenstein 1996: 56). Stejně jako identita, i kultura má mnoho pojetí a neexistuje obecně uznávaná definice. Kultura

²⁵ Pojem převzatý z psychologie, kdy identita jedince je formována jeho vlastním přesvědčením o tom, jak ho vidí okolí. Představy a názory ostatních jsou nejvyšším měřítkem vlastní hodnoty (Lesley University).

²⁶ A to zejména v Katzensteinově knize *The Culture of National Security*, kdy jsou zmíněni především Thomas Berger a Elizabeth Kier (Jepperson – Wendt – Katzenstein 1996: 56).

může být chápána jako komplex společného smýšlení v určité skupině lidí. Je souborem „znalostí, přesvědčení, morálních zásad, práva, zvyků a obyčejů společnosti” (Eckstein 1988: 803).

Kultura je nástroj, jak je možné rozdělit a porovnávat různé druhy společnosti a jak je možné určovat jejich chování (tamtéž: 801–803). Není neměnná, protože představy o světě, které formují identitu, se mění reálnými událostmi. Kultura tedy představuje rozdílné nazírání na svět, jak vypadá nebo jak by vypadat měl (Berger 1996: 325–326). Více než vnímání sebe a ostatních je kultura sdíleným povědomím o světě (Wendt 2003: 141–142). Wendt dodává, že kultura funguje na bázi „sebenaplňujícího se proroctví” (Wendt 2003: 108), kdy je chování aktérů založeno na jejich vizi skutečnosti (tamtéž). Kultura a identita spolu souvisí. Vzájemný vztah mezi nimi je předmětem mnoha zkoumání, kdy někteří autoři preferují kulturní konstrukt jako primární východisko, jiní naopak identitu (Lapid 1996: 8–9).

3. 2. Jazyk jako hlavní prostředek v konstruování identity

To, co vytváří identitu, jsou zejména jazykové prostředky (Onuf 2013: 23; Weldes 1999: 110). Vnímání reality je subjektivní a unikátní pro každého jedince, který ji reprodukuje na základě vlastního vnímání. Prostředkem, jakým je realita konstruována každým jedincem, je právě řečový akt. Schopnost mluvit, a tedy předávat informace je to, co vytváří z lidí strukturální činitele (Onuf 2013: 23–29). Podle Nicholase Onufa je tedy řeč něco, co „nás dělá to, čím jsme” (Onuf 2013: 76).

Neverbální prostředky jsou ovšem nedílnou součástí. Obě složky na sobě závisí a spolu utvářejí komplexní pohled na svět a sebe sama. Jazykové prostředky reprodukují ty nejazykové, které jsou zároveň nezbytné k finální podobě konstruované reality. Vzájemně ustanovují i produkují sociální realitu (Weldes 1999: 110).

Jako neverbální prostředky můžeme považovat gesta nebo symboly. Základem jsou ale vždy verbální prostředky. Ty reprezentují identitu především. Hlavními komponenty, které je možné identifikovat, jsou potom fráze a spojení. Fráze mají

výjimečný význam a reprezentují určitou hodnotu nebo identitu. Spojení²⁷ je systém, na jehož základě se fráze propojují. Tudiž spojení je potom již vykonstruované na základě předešlé zkušenosti nebo znalosti. Významově si fráze nemusí být blízké, ale jsou spojeny právě sdíleným povědomím o dané skutečnosti (Mattern 2015: 154). V případě této práce bychom zvolili frázi zvláštní vztahy, které by bylo propojeno frázemi jako Velká Británie, USA, Winston Churchill, Tony Blair a podobně. Fráze, které nemají lingvisticky nic společného, na základě našich zkušeností jsou si ale velmi blízké.

Z dosavadních poznatků můžeme říci, že identita je prostředek, jak se různí aktéři definují v mezinárodním prostředí a jak na sebe a na okolí nazírají. Identita je sociální konstrukt, kdy aktéři vzájemně interreagují a vymezují se vůči ostatním. Pro zkoumání chování aktérů v mezinárodním systému přidává identita další dimenzi, na které lze analyzovat a vysvětlit chování aktérů v mezinárodním systému. Důležitým nástrojem v budování identity je interakce mezi aktéry na základě řečových aktů.

3. 3. Anglo-americká identita

Angloamerika je součástí širší západní identity, vymezuje se ale i uvnitř specifickými atributy. Angloameriku spojuje zejména společný jazyk, liberální hodnoty, víra v individualismus nebo protestantské náboženství. Z historického hlediska se země vnímají jako vítězové první a druhé světové války, což posiluje víru v jedinečnost jejich kultury. Studená válka přispěla k vytvoření angloamerické sféry, kdy se aktéři vnímali a byli vnímáni jako představitelé liberálních hodnot a vůdci, kteří se zasadí o znovunastolení mírového světového uspořádání (Katzenstein 2012: 1–2, 14). Vznik angloamerické identity byl tvořen na mnoha úrovních. Na individuální to byl Winston Churchill, který přišel se samotnou myšlenkou. Na úrovni jednotek, subsystému a v poslední řadě musela být myšlenky zvláštních vztahů přijata na mezinárodní úrovni celou globální společností (Vucetic 2011: 8).

²⁷ V anglickém originálu jsou termíny označovány jako *phrase* a *link* (Mattern 2015: 154).

Angloamerická identita je sdílená nejen na úrovni elit, ale i obyvatelstva, kdy je blízkost USA a Velké Británie všeobecně přijímaným faktem. Jak bylo zmíněno výše, identity mohou být několikeré a aktéři jich mohou přijmout více. Britská a americká identita se v tomto případě velmi překrývá a vytváří angloamerickou na základě přátelství, sdílených zájmů a morálních a politických hodnot. Na individuální úrovni lze zmínit i „kulturní, vzdělávací a rekreační zkušenosti” (Vucetic 2016: 274). V akademické sféře je možné zaznamenat časté studijní výměny profesorů z USA a Velké Británie. V amerických médiích vystupují Britové a naopak. Ekonomická výměna je také přirozená, dojíždění mezi Londýnem a New Yorkem je pro mnoho ekonomických elit samozřejmostí (Ash 2006: 26). Podle průzkumů Britové cestují do USA častěji než obyvatelé ostatních států západní Evropy. Podle Pew Center existuje vzájemný vztah mezi cestováním do USA a proamerickým přístupem (Dumbrell 2004: 443).

Kulturní aspekty existují na dvou úrovních - politické elity zmiňují sdílené hodnoty a anglický jazyk, společnost vnímá angloamerickou identitu také prostřednictvím populární kultury ve filmech nebo seriálech. Tato sdílená kultura může být důvodem, proč je britská veřejnost tolerantnější k USA než zbytek západní Evropy (Dumbrell 2004: 443–444).

Na rozdíl od Evropy, která je pro Brity blízká geograficky a kterou jsou Britové zvyklí často navštěvovat, USA a jejich hodnoty jsou jim bližší. Evropská Unie je naopak vnímána poměrně negativně a její centralizace a „proti-demokratické síly” stojí v protikladu s těmi neoliberálními, se kterými se ztotožňují jak USA, tak i Velká Británie. Naproti tomu s mocnostmi kontinentální Evropy, zejména s Francií, která je odvěký rival Velké Británie, jsou spojeny negativní vize špatně vedené ekonomiky, koloniálních rozepří a válečných aliancí (Vucetic 2016: 286).

3. 3. 1. Janusovská Británie T. G. Ashe

Timothy Garton Ash tvrdí, že Velká Británie má „Janusovskou tvář“²⁸ (Ash 2006: 23). Podle Ashe má Velká Británie tváře čtyři, které směřují dopředu, dozadu a doleva a doprava, což se odráží i na zahraniční politice (tamtéž). Takové tvrzení značně koresponduje s Churchillovou vizí politiky tří protnutých kruhů, která staví Velkou Británii do prostoru na pomezí mezi třemi sférami – angloamerikou, Evropou a Commonwealthem, kdy Velká Británie zasahuje do všech sfér a nelimituje se pouze na jednu. Andrew Gamble přidává k plnému pochopení britské identity ještě čtvrtý „kruh“ a to Velkou Británii samotnou. Tvrdí, že britská identita není jednotná, ale kombinuje mezi sebou další - skotskou, velšskou, irskou nebo potom anglickou. Spolu s anglosaskou nebo evropskou identitou se mezi sebou překývají (Gamble 2003: 30–31), což ostatně tvrdí i Ash ve svém článku *Is Britain European?* Britská identita je spleť komplex identit uvnitř Velké Británie i vně (Ash 2001: 12–13).

„Ostrov“ a „svět“

„Ostrov“ reprezentuje Británii jako takovou, její slavnou minulost, dějiny, liberální hodnoty a tradice. „Ostrov“ byl oproštěn od rozepří typických pro kontinentální Evropu a díky své izolovanosti si zachoval specifický charakter. „Ostrov“ byl ten, který expandoval do „světa“ a rozšířil se za ostrovní hranice. Nyní je ve Velké Británii patrné, že „svět“ přichází k „ostrovu“. Bývalé britské kolonie a její obyvatelé žijí i ve Velké Británii a společně ji mění. Dnes již nemůžeme „ostrov“ a „svět“ chápat v protikladu, protože se překývají. Obecně lze ale říci, že „ostrov“ symbolizuje hrdou britskou minulost, zatímco „svět“ reprezentuje současnost a budoucnost (Ash 2006: 22–25).

Evropa a Amerika

Zajímavější je pohled na zbylé dvě tváře Velké Británie - evropskou a americkou. Ty ve Velké Británii způsobují větší názorovou nejednotnost. Britské ostrovy formují neustále změny a nové podněty. Evropské i americké firmy a společnosti působí na britských ostrovech, v Británii lze vidět pobočky amerických i evropských řetězců.

²⁸ Bůh dveří a bran, Janus, měl v římské mytologii dvě tváře, kdy každá hleděla jiným směrem (Ash 2006: 23).

Média jsou prostoupena americkou produkcí, která mimo jiné mění britskou angličtinu a přibližuje ji té americké (Ash 2006: 25–26).

Velkou Británii spojuje s USA kultura, historie i ekonomika. To samé lze říci o Británii a Evropě. Oba tyto proudy mají zastánce a odpůrce (Ash 2006: 27). O spojené USA a Velké Británii už bylo zmíněno mnoho. Ash ale zmiňuje, že Velká Británie a Evropa mají také mnoho společného, a tyto společné rysy začleňují Velkou Británii do Evropy spíše než k USA. Z geografického hlediska je Evropa rozhodně blíže než USA. Z historického lze říci, že také. Velká Británie se oddělila od evropského směru poměrně nedávno. Celá tisíciletí je spojovalo katolické víra, dokud v Británii nepřevládla protestantská. Panovníci, kteří vládli na ostrově, měli evropský původ, ať už francouzský, německý nebo nizozemský. Britové se tedy mnohdy vymezují proti Evropě, aniž by posoudili tato fakta (Ash 2006: 27).

Velká Británie má podle Ashe „Janusovské dilema” (Ash 2006: 29), jak by měla její politika vypadat. Podle čtyř směrů, na které hledí, existují čtyři možné strategie. Británie se může pokusit získat znovu svou nezávislost, což je nepravděpodobné, a proto tato myšlenka rezonuje ve druhé strategii přimknutí se k USA – odkaz Winstona Churchilla, který sdílela již Margaret Thatcher. Podle ní byly problémy vždy způsobeny děním v Evropě, řešením byly vždy USA. Pro stoupence této strategie platí, že preferují jazykové vazby nad geografickými. Euroskeptismus rezonuje i v médiích a tím má tento názorový proud veřejnou podporu (Ash 2006: 30–31).

Eurofilové prosazují přesný opak, a to přimknout se k Evropě. S Evropou má v rámci sociální a ekonomické problematiky více společného než s USA. Argumenty obou stran jsou velmi podobné, euroskeptici kritizují přílišnou podřízenost vůči Evropě, druhá skupina odmítá sloužit zájmům USA. Ani jedna strana však neví, jakým by se při jedné nebo druhé variantě mělo postupovat. Obě se ale shodují na tom, že takové rozhodnutí není jen věcí zahraniční politiky, ale i situace v domácí sféře. Rozhodnutí, na jakou stranu se přiklonit, bude determinovat britskou identitu. Rozhodnutí záleží také na tom, „jakou zemi chce Británie být” (Ash 2006: 32). S volbou Evropy by v Británii

prevládla společenská spravedlnost, solidarita, ochrana životního prostředí a silná veřejná sféra. S USA naopak volná soutěž, nízké daně, limitovaný zásah státu a americký způsob podnikání (Ash 2006: 33).

Poslední strategií, která Británii zbývá, je ta, o kterou se snažili téměř všichni premiéři od dob Winstona Churchilla. Pokusit se maximálně zachovat britskou samostatnost, ale zároveň udržovat těsné vazby jak s Evropou, tak i s USA. V současné době si můžeme vzpomenout na Tonyho Blaira a jeho vizi Británie jako „mostu“ mezi Evropou a USA (Ash 2006: 33–34).

3. 4. Národní zájem

Vznik a formování zájmů je determinován identitou. Národní zájmy závisí na vnímání sebe sama a ostatních. To, jak se vidíme a vidíme ostatní, je tedy důležité v konstrukci národních zájmů a následně i přijímaných politik. Existují i základní zájmy nezávislé na identitě jako například přežití (Jepperson – Wendt – Katzenstein 1996: 60). Jinými slovy „identity jsou základem zájmů“ (Wendt 1992: 398). Aktéři v mezinárodních vztazích definují své zájmy až na základě analýzy určité situace, zájem není neměnné dogma nebo soubor pravidel, kterým aktéři disponují. Sociální kontext je zásadní v tvorbě zájmů (tamtéž).

Podle konstruktivistů neexistuje něco jako objektivní a všemi aktéry přijímaný národní zájem. Zájmy jsou ovlivněny ideami a nejsou pro aktéry předem dané. Lidé a společnosti, které mezi sebou koexistují, je utváří na základě lidské interakce a okolnostem (Burchill 2005: 186). To, jak se státy vůči sobě budou chovat, je ovlivněno získanými znalostmi a historickým kontextem (Wendt 2003: 108–109).

Vzhledem k tomu, že státy a národy spolu koexistují desítky až stovky let, dokázaly si vytvořit jisté povědomí ohledně záměrů ostatních. Vzájemné interakce mezi státy napomohly získat relevantní znalosti o ostatních, které pomáhají předvídat, jak se daný stát bude za určitých podmínek chovat a jak bude na jejich změnu reagovat. Tudíž si státy na základě určitých zkušeností v průběhu dějin utváří názor, jaké jsou zájmy

ostatních států. Ačkoli tyto znalosti nejsou kompletní, určitě hrají jistou roli v tvorbě politiky států (Wendt 2003: 108–109).

Wendtův názorový proud se obvykle diferencuje od strukturálního realismu Kennetha Waltze, který tvrdí, že struktura ovlivňuje chování aktérů. V rámci funkce, který by měl stát v plnit jsou státy stejné, liší se ale schopnostmi a možnostmi, jak tyto funkce plnit (Waltz 1979: 74–75, 94–95). Podle konstruktivistů neexistuje předem ukotvený neměnný mezinárodní pořádek. Státy na základě konvencí a zkušeností konstruují realitu. Anarchická struktura je to „co z ní státy dělají“ (Wendt cit. Dle Burchill 2005: 186). Mezinárodní struktura je založena na lidské interakci a není neměnná. Konstruktivisté tvrdí, že lidé jsou tvůrci těchto struktur, čímž se liší od neorealistů, kteří považují strukturu jako předem daný neměnný fenomén (tamtéž).

Konstruktivisté neodmítají roli materialismu ani existenci nezávislých faktorů, tvrdí ale, že realitu utváří další aspekty, které jsou stejně relevantní (Wendt 2003: 136). Závěrem je možné shrnout, že národní zájem není neměnný a zakořeněný v mezinárodní struktuře. Národní zájmy státy nepřijímají bez společenského kontextu. Zároveň se národní zájem každého státu liší a to proto, že je determinován společností. Každý stát je založen na odlišné identitě, sdílených idejích a tím také formuluje odlišné politiky. Pro konstruktivisty existuje vztah mezi sdílenými hodnotami a idejemi, sociální identitou a zájmy, kdy hodnoty, ideje a přesvědčení formují identitu a ta následně utváří jednání politických aktérů. Navíc není společenská realita neměnná, ale identita se konstantně utváří a mění, to zapříčiňuje možnost změny politických zájmů na základě vlastní zkušenosti. Sociální interakce je nepředvídatelný fenomén, díky kterému není možné ukotvit to, co ovlivňuje (Burchill 2005: 195–197, 204–205).

Zvláštní vztahy

Britsko-americké vztahy vznikly podle realistů na základě společného bezpečnostního zájmu. Jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, podle Alexe Dancheva byl důraz na zvláštní pouto mezi USA a Velkou Británií aplikován pouze na základě realistické taktiky Velké Británie o udržení si své velmocenské pozice, jak nejdéle to

bylo možné (Danchev 2006: 579–582). S koncem studené války ale termín nezanikl a stále se objevuje v rétorice obou zemí. Pro Velkou Británii podle Dumbrella stále přetrvává vize výhodnosti být blízkým partnerem USA. S přimknutím se k USA může Velká Británie získat větší vliv v mezinárodním prostředí, privilegia a pomoc při uplatňování zájmů v mezinárodní sféře. Zároveň jsou si obě země vědomy, že navázání a udržení takové míry spolupráce vyžadovalo značné usílí obou stran a také vedlo ku prospěchu obou. Země investovaly jak velkou míru vůle a snahy, tak i prostředků, aby pouto udržely, a tudíž by podle Dumbrella nemělo být takové usílí promarněno ani v nadcházející éře. Velká Británie by se měla snažit o zachování zvláštního vztahu ale také o jeho adaptaci v novém světovém pořádku (Dumbrell 2004: 444).

3. 5. Metodologie

Z výše uvedeného můžeme tvrdit, že zvláštní vztahy jsou konstruovány jazykem. Respektive, že povědomí o anglo-americké identitě přetrvává v britské politice a formuje tak její směr. Anglo-americká identita je tak důvodem vzniku konceptu zvláštních vztahů, které společně ovlivňují zahraniční politiku Velké Británie a potažmo i USA. Tato diplomová práce se však zaměří pouze na britský postoj ke zvláštnímu vztahu a jeho proměnlivému charakteru. Studená válka vytvořila v mezinárodní sféře určité vakuum, kdy udržení spolupráce mezi USA a Velké Británie bylo žádoucí pro obě strany. USA disponovala ekonomickou a vojenskou silou, Velká Británie naopak zkušenostmi. Hledání spojence, který by byl pro USA oporou ve studenoválečném konfliktu, nebylo ideální, aliance s Velkou Británií tak byla pro obě země nejlepším řešením.

Po skončení studené války se situace rychle změnila. USA a především Velká Británie se musely na nové prostředí adaptovat. Věřilo se, že se zvláštní vztahy stanou studenoválečným fenoménem, a tedy věcí historie dvacátého století. I v současné době ale státníci používají Churchillova termínu, případně jeho obměnám. Tak jako ve dvacátém století nahradil zvláštní vztahy „blízký vztah” nebo „výjimečná aliance” (Reynolds 1985: 1) i v jednadvacátém století jsou anglo-americké vztahy pojmenovány

„zvláštním partnerstvím” prezidenta Obamy nebo „partnerstvím na základě volby”²⁹ Davida Camerona (cit. dle Katzenstein 2012: 3). Vše ale naznačuje, že ať již takový stav stávající pojmenují jakkoli, stále „zvláštní vztah” v nějaké formě existuje. Již fakt, že mají představitelé vlád tendenci vymezovat se ke konkrétnímu státu, ať už k USA nebo k Velké Británii, je pozoruhodné a dokazuje, že anglo-americký “zvláštní vztah” přežil i po studené válce.

Pro diskurzivní analýzu je právě jazyk a jeho užití významnou součástí výzkumu. Vždy je ale třeba zkoumat jazyk textu v sociálním kontextu (Beneš 2008: 92; Wodak 2001: 1–2). Zaměřením se na text a jeho smysl je možné ukázat, jaký význam má daný fenomén pro aktéry nebo jaký význam mu aktéři připisují. Jazyk a text tak není jen prostředek k objektivnímu popsání faktů (Beneš 2008: 93). Realita jako taková je pro nás neuchopitelná bez použití jazyka jako nástroje k jeho interpretaci. Jinými slovy, existence světa není závislá na jazyku, který by ho interpretoval. Závislí jsou pouze aktéři, kteří by bez využití jazyka nebyly schopni jej interpretovat a uchopit (Campbell 1992: 6).

Aktér nebo aktéři tak pomocí jazyka a textu konstruují skutečnost a dávají jí určitý význam. Do samotného procesu je nezbytné zahrnout historický prvek, prvek moci a prvek ideologie, kdy je diskurz vytvářen na základě ideologie vlivné skupiny aktérů legitimizující jeho dominanci. Zároveň je konstruován s ohledem na čas a prostor, ve kterém se nachází. Jinými slovy, jazyk sám o sobě nemá takový vliv na formování určitého diskurzu. Determinující jsou lidé, jejich možnosti a míra moci, kterou disponují, a jakým způsobem jazyk využijí (Wodak 2011: 3, 10). Převážně je tedy možné nahlížet na mezinárodní politiku jako na něco, co se utváří zejména jazykovou činností. Mezi jednání na základě jazyka a textu lze zařadit i nelingvistická gesta. Harald Müller zmiňuje například peněžní platby nebo vojenské akce (Müller 2015: 161).

²⁹ V anglickém originálu “partnership of choice” (Katzenstein 2012: 3).

4. ZVLÁŠTNÍ VZTAHY PO STUDENÉ VÁLCE

4. 1. Období Johna Majora

V roce 1990 musela Margaret Thatcher odstoupit z premiérské funkce a vybrat svého nástupce, kterým se stal právě John Major. Dřívější ministr financí byl překvapivou volbou, svůj post ale obhájil i v nadcházejících volbách v roce 1992. Díky své kompetenci a schopnostem zejména v hospodářském sektoru napomohl Velké Británii k silnému hospodářství i nízké nezaměstnanosti. Na pozadí vlastní zkušenosti se Major snažil o nastavení „beztržní“ svobodnější společnosti. Zrušil systém dvojího vzdělání, kdy se z dříve druhořadých polytechnických škol staly univerzity, zrušil volební daň a povolil obchodníkům otevřít podnik i v neděli (Wasson 2010: 357–358).

Johna Majora čekal také nelehký úkol vypořádat se s těsnější evropskou integrací. Na rozdíl od Margaret Thatcher nevěřil, že „*všechny problémy přišly z kontinentální Evropy*” (Wall 2008: 109). Jakožto pragmaticky založený politik se snažil vytěžit ze situace co nejvíce. Věřil, že dle jeho slov „*na med se chytí více much než na ocet*”³⁰ (John Major cit. dle Wall 2008: 109). Tudíž změnil rétoriku na méně agresivní, než byla rétorika jeho předchůdkyně, ale v podstatě stejně motivovanou (tamtéž).³¹ Major se tedy snažil upevnit pro Velkou Británii centrální roli v Evropě, přitom bylo podle něj možné udržet si specifické pouto s USA, i přes to, že „*jak geografie, tak i instinkt nás předurčuje k hlavní roli ve vývoji Evropského společenství*” (cit. dle Wall 2008: 117). Důraz na geografickou blízkost zmiňoval i v prohlášení, že chce Velkou Británii vidět „*v srdci Evropy*” (cit. dle Coxall – Robins – Leach 2003: 44), čímž si zasloužil kritiku ve své vlastní politické straně (2003: 43–44).

³⁰ V anglickém originálu “you catch more flies with honey than with vinegar” (John Major cit. dle Wall 2008: 109).

³¹ Pro Majora to byla riskantní cesta, kde byla zapotřebí jeho diplomatická schopnost. Namísto snahy odporovat Evropskému společenství, se Major snažil pomalými kroky docílit jeho umírnění a přizpůsobení se britské vizi a britským zájmům. Balancoval tak na pomezí, kdy hrozilo, že ztratí podporu v domácí sféře přílišným prosazováním Maastrichtské dohody, ale i na zahraniční přílišným odmítáním (Smith 1992).

I přes takovou rétoriku se ale Major vyvaroval jednání, které by jakkoli ohrozilo postavení Velké Británie ve vztahu k USA (Wall 2008: 116), ačkoli za jeho vlády zažily zvláštní vztahy jistý útlum (Gardiner 2011: 35). Snažil se především najít rovnováhu. Válku v Perském zálivu později označil jako „ukázkový příklad zvláštního vztahu“, díky kterému „jsme překonali rozdíly mezi Spojenými státy a Evropou“ (cit. Dle Dumbrell 2004: 440). Jeho snahou tedy nebylo jen dostat Velkou Británii do Evropy, kam podle Majorova názoru patří, ale také propojit a semknout Evropu se Spojenými státy, což by pro mezinárodní společenství bylo velmi přínosné.

Ačkoli Major neopomínal na zvláštní vztahy, s prezidentem Clintonem cítili vůči sobě společné antipatie a také jistý skepticismus ohledně anglo-amerických vztahů. Už na začátku bylo patrné, že prezident Clinton není vůči Velké Británii sentimentální. Když mu poradci při přípravách na první setkání s Majorem připomněli zmínit zvláštní vztahy, zasmál se a odpověděl: „ano, jak bych mohl zapomenout“ (cit. Dle Marsh 2018: 274). Obecně bylo známo, že vztahy mezi Majorem a Clintonem byly napjaté a oba státníci měli spíše povinnost respektovat jeden druhého (tamtéž), což potvrzuje i John Dumbrell (2006: 136).

Majorovi se nelíbil postup USA ve válce v Bosně a Hercegovině. Vyjádřil obavy, že rozdíly mezi přístupem k vojenským akcím v rámci NATO se mezi evropskými zeměmi a USA neustále zvětšují. Pro Majora byla „Clintonova administrativa vůči Evropě více nepřátelská než tak Bushova“³² (cit. dle Riddell 2004: 54).

Dalším tématem, na kterém se Major a Clinton neshodli, byla americká účast na událostech v Severním Irsku. Britské vládě se nelíbila americká angažovanost v konfliktu, což zapříčinilo rozkol ve vztazích mezi premiérem Majorem a prezidentem Clintonem. Vyvrcholením bylo vydání amerického víza vůdci irské Sinn Féin, Garrymu Adamsovi v roce 1994 (Dumbrell 2004: 439).³³ John Major byl americkým rozhodnutím

³² V tomto kontextu je myšlen prezident George H. W. Bush.

³³ Až později za vlády Tonyho Blaira se situace ohledně Severního Irsku uklidnila a Tony Blair byl schopen ocenit výhodnost americké účasti v otázce Severního Irsku (Dumbrell 2004: 439).

velmi rozhořčen a odmítal po několik týdnů s prezidentem Clintonem hovořit a nezvedal telefon (O'Brien 2013). V dalším období se ale vztah mezi Majorem a Clintonem zlepšil.

Jak jsme zmínili v předešlé kapitole, neverbální prostředky jsou neméně důležité jako ty verbální (Weldes 1999: 110). I podle Marshe a Baylise jsou důležitou součástí v budování zvláštního vztahu nejen výroky, ale také gesta. Symboly reprezentující zvláštní vztahy nebo evokující určité pozitivní vzpomínky nebo zkušenosti jsou podle nich hojně využívány v upevnění zvláštního vztahu. Zejména válečné spojení stmelilo obě země a jejich představitele. Jak premiér Churchill, tak i Macmillan odkazovali na přátelství s prezidentem Eisenhowerem vybudované při druhé světové válce. Postava Winstona Churchilla potom sama o sobě reprezentuje zvláštní vztahy.³⁴ V roce 1995 prezident Clinton oznámil, že nejnovější z válečných lodí USA bude pojmenována Winston Churchill (Marsh – Baylis 2006: 185), čímž se pravděpodobně snažil znovu navázat dobré vztahy s Velkou Británií a ukázat důležitost zvláštního vztahu po rozepři kvůli Severnímu Irsku.

Při následné návštěvě prezidenta Clintona v listopadu 1995 neopomněl John Major takové gesto zmínit. *„Nevěřím, že by se dalo lépe uctít Winstona Churchilla nebo tuto zemi než po něm pojmenovat americký vojenský křižník. Bylo to gesto, kterého si velmi ceníme a za všechny bych Vám rád poděkoval“* (Sir John Major KG CH 1995a). Následně navázal na projev Billa Clintona ve Sněmovně Lordů, ve kterém americký prezident zmínil anglo-americké vztahy. Major vyjádřil nadšení nad Clintonovým projevem, který *„oživil myšlenku zvláštního vztahu“*. Zejména z toho důvodu, že takové prohlášení bylo veřejné, tudíž britští občané mohli přímo od amerického prezidenta slyšet, že mají s USA *„mnoho oblastí společného úsilí, kde jdou zájmy, historie a přirozený instinkt Britů a Američanů ve stejném směru“* (tamtéž). Zajímavý je především důraz na přirozený instinkt Velké Británie a USA, který obě země vede stejným směrem a přináší hladkou spolupráci. I přes to, že o přirozeném instinktu

³⁴ Churchillova busta je také v Oválné pracovně Bílého domu (Katzenstein 2012: 3).

hovořil i v případě Evropy. Kdy měl na mysli, že Velká Británie instinktivně inklinuje k vůdčí roli na Evropském kontinentu. V tomto případě se ale nezmiňuje o společné evropské identitě, případně stejných postojích, ale o vlastní britské cestě, která předurčuje Británii k tomu, mít vůdčí pozici v mezinárodním dění.

4.1.1. Major a USA

Ačkoli měl Major s Clintonem jisté rozepře, Major anglo-americký vztah úplně nezavrhl. Již na začátku svého působení jako premiér odkazoval na zvláštní pouto mezi USA a Velkou Británií, když na konferenci Konzervativní strany v roce 1992 slíbil, že se jeho strana bude snažit o udržení a posílení zvláštního vztahu mezi Velkou Británií a USA. *„Je dlouhotrvající a osvědčený v mnoha bitvách. Posílen vazbami přízněnosti, jazyka a sdílených hodnot. Británie a Amerika při sobě mnohokrát stály v mnohých válkách proti tyranii a útlaku. A vždy budou”* (UKPOL 2015a).

V roce 1994 se vyjadřoval velmi podobně. Když byl na zvláštní vztah dotázán, uznal, že existuje jisté pouto, které je pevné a založené opět na stejných zájmech, které s USA Velká Británie sdílí. Stejně tak obě země zastávají podobný postoj v mezinárodních otázkách. Obvykle považují stejné problémy v mezinárodní sféře za důležité a jiné za méně zásadní a nahlíží je stejně nebo velmi podobně i na jejich řešení. Rozdílem může být pouze důraz na rozdílné dílčí aspekty (Sir John Major KG CH 1994a). Obecně ale mají obě země stejný náhled na problémy, které by měly být řešeny, a postupy, jak tyto problémy řešit. To jim také pomáhá v udržení dlouholetého spojení.

Major tedy vyzdvihuje stejnou mentalitu obou národů, pokud se vyskytne problém, USA budou pravděpodobně výhodní spojenci díky velmi podobnému náhledu na věc. Pokud to však nebude platit, spolupráce nevznikne. Major, ačkoli držel linii svých předchůdců a respektoval zvláštní vztahy, byl vůči USA spíše pragmatický, což dokazuje jeho projev z roku 1994 ohledně ekonomické spolupráce.

„Nebudu ztrácet Váš čas sentimentálními připomínkami ohledně starých přátelství mezi našimi národy. Toto přátelství je součástí naší historie a já věřím, že i naší budoucnosti. Ale vy, kteří pracujete v tvrdém světě našeho obchodního partnerství, znáte realitu trhu: spolupracujeme, pokud je to pro nás vzájemně výhodné, konkurujeme si, pokud není, ale i tak sdílíme společnou agendu otevřeného trhu, zdravý respekt k úspěšným konkurentům a chuť ke změně” (Sir John Major KG CH 1994b).

Již konference v roce 1992 ukázala, že Major respektuje vazby s USA, vidí v nich pro Velkou Británii prospěch, nicméně spolupráce s Evropou je podle něj pro Velkou Británii také důležitá. Nezištně tak jde v Churchillových stopách, když řekl, že nevěří, že je nutné vybrat si mezi přátelstvím s USA a Evropou. Hovořil o Británii jako o „neporušitelné vazbě mezi Spojenými státy a evropským kontinentem”. Velká Británie podle něj komerčně a ekonomicky více inklinuje k Evropě a její vztahy s ní jsou těsnější. O USA ale hovoří jako o „našich přátelích v Americe”, se kterými Britové sdílí „po mnoho generací krevní vazby” (UKPOL 2015a). O Evropě se tak zmiňuje jako o nevyhnutelném a pro Británii výhodném směru. O USA se několikrát zmiňuje jako o příteli, se kterým mají Britové mnoho společného. I v roce 1995 tvrdil, že je mnoho zájmů, které USA a Velká Británie sdílí a které jdou napříč politickým spektrem. Velká Británie vždy podporovala silnou Evropu a současně silné vztahy se Severní Amerikou. Dodává ale, že s koncem studené války, ve které je spojoval stejný nepřítel, nebude lehké najít novou cestu, jak podporovat obě vazby (UKPOL 2016a).

4.1.2. Major a Evropa

Pro Majora byla primární především dohoda o Evropské unii. Ohledně role Velké Británie rozhodně nehovořil o přimknutí se k USA, ale spíše o vlastní britské cestě. Acheson tvrdil, že Británie ztratila svou pozici a roli ve světě, Major navázal na takovou polemiku v roce 1995 (UKPOL 2016a).

Argumentoval tak, že to se stalo před 33 lety. Velká Británie za tu dobu našla svou roli, a to jak v Evropě, tak i v celosvětovém měřítku. Byla schopna ji rozvíjet velmi úspěšně, a ačkoli s tímto tvrzení všichni nesouhlasí, Major si je tím jistý. Jako příklad

ukazuje vůdčí pozici mezi ostatními evropskými členy v NATO, stálé členství v Radě bezpečnosti OSN, působení mezi státy v G7, působení jako zakládající člen Commonwealth a také vůdčí pozici nebo alespoň silný hlas v Evropské unii. Zdůrazňuje ale, že ve Velké Británii přetrvává silný pocit nezávislosti a hodnota individuality, unikátnosti a suverenity země. To ale neznamená, že bude Británie jednat sama. Velmi mnoho zájmů má společných s ostatními zeměmi. Evropská unie, se kterou nyní úzce spolupracuje, je nezbytná k zachování prosperity a bezpečnosti země (UKPOL 2016a).

Již od začátku jeho vlády ale směřovaly jeho snahy posílit postavení v Evropě. Ačkoli úspěch války v Perském zálivu připisoval úspěšnému spojení s USA, tvrdil, že je potřeba adaptovat se na bezpečnostní situaci ve světě i v Evropě a najít si své místo v Evropském společenství (Sir John Major KG CH 1992a). Tento důvod byl čistě pragmatický, bez důrazu na hodnoty nebo společnou evropskou identitu. Zájmem Velké Británie bylo zachovat a posílit bezpečnost země skrze Evropské společenství.

Na počátku Majorova premiérství se Británie musela postavit k otázce Evropského společenství, které postupovalo k vyšší míře integrace. Majorovo prohlášení z roku 1991, které se týká Maastrichtské smlouvy, vyzdvihuje význam Evropského společenství, které přispělo k poválečnému vývoji Evropy. Sám označil roli Velké Británie jako evropské mocnosti, která má přesah mimo Evropu v mnoha částech světa, kde má stálé a přetrvávající závazky. Britský národní zájem je prvořadý, ale nebrání členství ve Společenství. S Evropským společenstvím je nutné spolupracovat a zajistit rovnováhu, kdy fungující Společenství prosperuje a s ním i Velká Británie (UKPOL 2018). V článku *Raise your eyes, there is land beyond* obhajuje příklon k Evropě s tím, že členstvím vzniká Velké Británii ideální prostředek, jak podporovat své politické a obchodní zájmy. Shrnuje dopad dosavadního členství s pozitivním efektem, kdy politická stabilita a ekonomická prosperita převážila negativa (Major 1993).

Na druhou stranu je NATO pro Majora primární bezpečnostní organizací, když ve stejném prohlášení v roce 1991 ujistil, že rozhodně navrhuje silnou evropskou

bezpečnostní politiku a spolupráci v obranné politice, kdy by měla Západní unie být obranným pilířem Evropské unie. Zároveň chce však zachovat převahu NATO v bezpečnostních otázkách, což je pro Británii základním národním zájmem (UKPOL 2018).

Integrace a větší role v Evropě byla pro Majora zásadní a v roce 1992 považoval vyjednávání o Maastrichtu za úspěch, když vítězně prohlásil, že jeho strana „*vzala Británii do Evropy. Tam, kde leží naše budoucnost. Řekl jsem, že chci být v srdci Evropy. A také jsem to myslel*” (Sir John Major KG CH 1992b).³⁵ I o dva roky později shrnul dosavadní členství s tím, že Británie jako součást Evropy je neodvolatelný fakt, který může být kontroverzní, ale pro Majora je to prostá skutečnost a věří, že sami Britové mají povědomí o tom, že jejich budoucnost je být součástí Evropské unie (UKPOL 2015a).³⁶

Mimo geografickou blízkost a bezpečnostní otázky je pro Brity Evropská unie také důležitá ekonomicky. Evropská unie znamená polovinu britského obchodu. Členství v ní je jedním z důvodů, proč se zahraniční společnosti z Asie i Spojených států rozhodli investovat v Británii. Tím pádem také jedním z důvodů, proč je Londýn stále vedoucím finančním centrem. Budoucnost Evropy je tedy pro britskou prosperitu a potažmo i britský životní standard velmi důležitá (UKPOL 2016b).³⁷

I přes příklon k Evropě, byl ale Major opatrný a nemínil Velkou Británii podřídít Evropské unii. Velká Británie měla využít svého postavení a prosazovat vlastní zájmy na půdě EU. Jeho odpověď na otázku, jaký bude mít integrace v Evropské unii vliv na vztahy s USA, byla: „Slovo 'integrace' bych nahradil slovem 'vliv'. Je pravda, že je výhodné mít větší míru vlivu v Evropě. Věřím, že také máme větší míru vlivu v Evropě. Co teď vidíme je, že mnoho evropských debat směřuje k otázkám, které jsme již nějakou dobu považovali za důležité” (Sir John Major KG CH 1994a).

³⁵ Projev z dubna 1992 byl nazván “Building a New Britain” (Sir John Major KG CH 1992b).

³⁶ Projev z roku 1994.

³⁷ Projev z roku 1995.

I v roce 1995 prohlašoval, že vztahy mezi EU a USA by se měly adaptovat na nové podmínky, kdy hrozba studené války již není aktuální. Spolupráce by se měla podporovat ve všech oblastech. Konkrétně zmínil obchodní vztahy, na které by se EU a USA měly zaměřit a které budou výhodné pro obě strany a dodal, že „Severní Amerika a Velká Británie to určitě udělá, což bude pro nás okamžitě výhodné i budoucích letech” (Sir John Major KG CH 1995b). Velká Británie tedy bude postupovat tak, aby to pro ni bylo co nejvýhodnější, výhodou britského postavení je úzká míra spolupráce s USA, díky které může jednat sama za sebe.

Co se zvláštních vztahů týká a jak již bylo řečeno, John Major nebyl vášnivým proponentem. Zvláštní vztahy vyzdvihoval pouze z nutnosti a tradice. Spolupráce s USA si vážil, ale pouze v případě, že to bylo v zájmu Velké Británie. Nikdy nepropadl zbytečnému sentimentu a rozhodně neprosazoval vztah s USA na úkor vztahu s Evropou. Ve své funkci se od něj však žádal podobný přístup, který se nesl od dob Winstona Churchilla - prosazovat unikátní vztah s USA. Po svém odchodu již však mohl vyjádřit své přesvědčení, že zvláštní vztahy s USA jsou překonané. Spolupráce není výsledkem tohoto zastaralého fenoménu, ale pragmatismu vládních představitelů. Již prezident Obama nenavazoval na společnou historickou linii a John Major předpokládá, že jeho nástupci se toho také vyvarují. Situace se v jednadvacátém století mění a zájmy USA se obrací k Asii. Velká Británie by tak neměla být omezena zvláštním vztahem a měla by najít vlastní nezávislost v jednání s dalšími regiony (BBC 2011). Major dále tvrdí, že Velká Británie už zvláštní vztah nepotřebuje. Z politického a ekonomického hlediska ho dokonce zkritizoval a nazval ho „aliancí nerovných” (Major cit. Dle Kirkup 2011).

4.2. Období Tonyho Blaira

Nástup Tonyho Blaira do funkce přinesl nový přístup k roli Velké Británie. Nový vůdce Labour Party chtěl zachovat Británii v srdci Evropy, ale zároveň obnovit atlantickou spolupráci. Labouristé pod vedením Tonyho Blaira představili koncept “třetí cesty”, která oddělila britskou Labour Party od ostatních sociálně-demokratických stran

v Evropě a více se přiklonila k americkému modelu. V rámci vojenské a bezpečnostní strategie viděla Velká Británie výhody v alianci s Amerikou více než v alianci s Evropou. Základem byl úspěch na poli bezpečnostních otázek ohledně Kosova a Iráku. Vedení labouristů tak prosazovalo užší spolupráci s USA, i navzdory rostoucímu antiamerikanismu ve straně (Gamble 2003: 190).

Tony Blair sám byl zastáncem strategie Velké Británie jako “mostu” mezi Evropou a USA. Jeho snahou bylo udržet v největší možné míře nezávislost Velké Británie a zároveň udržet velmi blízké vztahy s USA, a navíc se plně integrovat v Evropě. Mezi USA a Evropou chtěl hrát roli prostředníka, která by oba aktéry spojovala. Blairovo poselstvím bylo podporovat úzkou spolupráci USA a Evropy, což by podle něj bylo ku prospěchu všem (Ash 2006: 33–34, 38).

„Má vize postimperiální Británie je jasná. Musíme tuto zemi udělat klíčovou, vůdčí ve světě [...] S USA jakožto našimi přáteli a spojenci. S Commonwealthem. V OSN. V NATO. S použitím našich vynikajících a proslulých ozbrojených sil [...] A být znovu vůdčí v Evropě. Ne proto, abychom nebyli upozaděni. To je slabý důvod. Proto, že jsme po čtyři století byli vůdčí mocnost Evropy. A v mnoha případech jsme byli nezbytní pro přežití nejen Evropy, ale celého světa. Je to naším osudem” (British Political Speech 1997). Důraz na instinkt a určitou míru předurčení měl ve svých projevech i John Major, jehož cílem bylo rovněž posílit pozici Velké Británie ve světovém měřítku. Stejně tak prosazoval členství v Evropské unii i spojení s USA, které by mělo být pro Británii nápomocné při plnění vytyčených cílů. Ani Major ani Blair tak nezavrhovali žádnou možnost, naopak vícero možností poskytovalo Británii příležitost k dosažení vlastních cílů.

Tony Blair chtěl, aby Velká Británie fungovala jako prostředník mezi jednotnou Evropou a USA. Taková představa nebyla zcela úspěšná, protože základní premisou jednotného západu je především jednotná Evropa, která by byla rovnocenným partnerem USA. Jednotná strategie však v Evropě nebyla možná a Spojené státy tedy raději spolupracovaly s jednotlivými státy, které sdílely podobný nebo stejný názor.

To celkově snižovalo efektivitu a akceschopnost Západu. Navíc státy neměly potřebu nejprve konzultovat Londýn ve věcech souvisejících s USA. Stejně tak američtí představitelé kontaktovaly přímo vlády jednotlivých států. Velká Británie v konzultacích tedy nebyla potřeba, ačkoli podle Ashe v některých případech neoficiálně takového prostředníka hrála (Ash 2006: 76, 155).

4.2.1. Blair a Evropa

Evropská unie byla pro Tonyho Blaira velmi důležitá. V evropských záležitostech byl velmi proaktivní a byl považován za nejvíce proevropského politika. Alespoň od dob Edwarda Heatha. Ne všichni však s novým premiérem sympatizovali. Pro mnoho evropských představitelů byl Blair spíše americkým trojským koněm (Dumbrell 2004: 442; Sharp 2004: 60). Ne vždy ale Tony Blair podporoval americkou pozici. Nesouhlasil například s uvalením tarifů na import oceli. S Evropskou unií drželi proti USA jednotný postoj ve věcech Mezinárodního trestního soudu, Ottawské konvence a nesouhlasili s postojem USA ke Kjótskému protokolu. „*Není v britském zájmu říci USA ‘odpověď’ je ano, teď, jaká je otázka?’*” (Blair cit. Dle Marsh – Baylis 2006: 197).

Blair v rámci své vize „mostu” mezi Evropou a USA nechtěl volit mezi dvěma stranami. V projevu v roce 1998 uvedl, že přesvědčení, že si musí zvolit mezi USA a Evropou, je klamně. Světový řád se mění, více se globalizuje. Ekonomika funguje na globální úrovni, národy jsou mezi sebou více propojeny, svět se stal více vzájemně provázaným. Je potřeba, aby národy maximalizovaly své úsilí a získaly větší vliv tam, kde je to možné. Tvrdil, že Velká Británie musí využít možností, které se jí nabízejí. Je stálým členem Rady bezpečnosti OSN, je jadernou mocností, má vedoucí pozici v NATO, i v Commonwealthu. To všechno jí poskytuje výhody, které je jsou nutné využít. Navíc i v Evropské unii shledává Blair výhody, které by Británie neměla ztratit, je ale nutné upevnit a rozvíjet vztahy s ní (UKPOL 2015b).³⁸

³⁸ Projev z roku 1998.

Podobně to zopakoval v dalším projevu téhož roku: „[být] [s]ilnější v Evropě znamená [být] silnější s USA a čím silněji stojíme se Spojenými státy, tím silnější je most, který budujeme mezi našimi evropskými partnery a našimi americkými přáteli. [...] Stojíme silní společně” (British Political Speech 1998).

Členství v EU bylo pro Blaira stěžejní, stejně tak ale i aliance s USA. „*Británie potřebuje silný hlas v Evropě [...] Evropa potřebuje silnou Británii, ve skálopevné alianci s USA, avšak odhodlanou plně se podílet na utváření evropského osudu.*”

O Evropě se vyjadřoval jako o příležitosti, nikoli hrozbě (British Political Speech 2001). Blair chtěl propojit americký a evropský model a vytěžit maximum z obou, jak po stránce bezpečnostní, tak i po ekonomické. „*Americký podnikatelský duch, evropský smysl pro solidaritu*” byl pro Británii také příležitostí, jak budovat most mezi Evropou a Amerikou nejen politicky, ale také i ekonomicky (British Political Speech 2001).

4.2.2. Blair a USA

Pro Blaira byl vztah s USA velmi cenný. Uvědomoval si blízkost a množství vazeb, které mezi sebou země mají a které jsou reálné, nikoli pouze sentimentální. Pro Blaira jsou to opět aspekty jako jazyk, historie, sdílené hodnoty a přátelství. O blízký vztah by podle Blaira Velká Británie usilovala i bez těchto podobností. Pragmaticky vzato by totiž bylo jejím zájmem navázat dobré vztahy s jedinou supervelmocí a čerpat tak výhody svého postavení. Blair však také věří, že Amerika je nástrojem k zajištění míru a pořádku ve světě, a to nejen díky její silné pozici, ale také ochotě se podílet na utváření mezinárodního pořádku. To z ní dělá ideálního partnera pro Velkou Británii, kdy by měly obě země spolupracovat v obnově a zajištění základních principů, ve které obě věří (UKPOL 2015b).

Vztah mezi Blairem a Clintonem byl vřelejší než ten Majorův. Clinton sympatizoval s Blairovou vizí politiky “třetí cesty”, Labour Party se ideologicky přiblížila ke Clintonově politice, což obnovilo transatlantické vztahy a spolupráci mezi britským premiérem a americkým prezidentem. Blair a Clinton si navíc byli generačně blízcí (Dobson – Marsh 2014: 679–680). Osobní vztahy byly také založené na vzájemné

podpoře. Bill Clinton ocenil návštěvu britského premiéra v době kauzy s Monicou Lewinsky. Prezident Bush potom okamžitou reakci ze strany Velké Británie po jedenáctém září, která utvrdila britsko-americké přátelství (Marsh 2018: 275).

Po nástupu G. W. Bushe se očekávalo ochlazení zatím velmi dobrých vztahů mezi USA a Velkou Británií. Tony Blair byl ale prvním evropským představitelem, se kterým se nastoupivší prezident v roce 2001 sešel. Jedenácté září potom posunulo přátelství mezi Blairem a Bushem ještě dál. Již válka v Perském zálivu, Kosovo a Afghánistán ukázaly, že vojenská spolupráce mezi USA a Velkou Británií funguje. Navíc taková spolupráce znamená zažitý fenomén, na který si oba státy zvykly a se kterým téměř automaticky počítají (Marsh – Baylis 2006: 186–188). I Tony Blair se takto vyjádřil, když hovořil o partnerství s USA. *„Britský vztah s USA byl základem naší zahraniční politiky po celé století. Dvakrát nám USA přišly na pomoc ochránit demokracii a svobodu v Evropě. Bojovali jsme spolu ve studené válce. Stáli jsme při sobě v NATO. Byli jsme základem koalice v Perském zálivu“* (UKPOL 2015b).

Podpora reakce na teroristický útok mohla znamenat jistý odklon od EU a přimknutí k USA. A pro Tonyho Blaira znamenala jisté komplikace ve vztahu k Evropě. Posílením postavení ve Washingtonu získala ale Velká Británie unikátní status, kterého chtěli využít i evropští představitelé. Návštěvami na Downing Street tak chtěli od britského premiéra zjistit, jaké úmysly má Washington (Marsh – Baylis 2006: 190).

4.2.3. Období po jedenáctém září

Blairova podpora George W. Bushe po teroristických útocích si u amerického prezidenta vysloužila respekt. Blair ihned po zprávě o útocích reagoval s účastí, solidaritou a podporou pro USA. Navíc také nekomentoval pochyby ohledně Bushovy reakce. Nechtěl připustit rozkol mezi Londýnem a Washingtonem. Blair byl připraven ovlivnit Bushovo jednání ohledně režimu Saddáma Husajna v Iráku. Snažil se ho přesvědčit, aby se zaměřil pouze na Talibán a Al-Káidu a problematiku Iráku odložil

a později (Riddell 2004: 151 – 152).³⁹ V debatě ohledně Iráku také zmínil, že je nutné neztratit sympatie ze strany USA. „*Musíme stát při Americe. Pokud nebudeme, ztratíme vliv na tom, co bude dělat*” (Blair cit. dle Wallace – Phillips 2009: 274).

Pochyby ohledně podpory rozhodnutí prezidenta Bushe jít do války se objevily, když rezoluce ohledně Husajnova režimu neobhajovala zahájení války s Irákem. Bush se však již rozhodl, že pokud Husajn nepřistoupí na podmínky odzbrojení, USA přistoupí ke všem možným prostředkům, aby tak učinil. Ačkoli měl Blair pochyby o legitimitě akce a ještě v lednu 2003 hovořil o možnosti odvrácení války, pokud bude Husajn spolupracovat s vyšetřovateli OSN, už bylo jasné, že Blair podpoří USA ve válce a že neúspěch vyšetřovatelů bude důvodem napadnout Irák. Snaha prosadit vojenskou akci proti Iráku v rezoluci OSN selhala a Blair se postavil na stranu USA (Sharp 2004: 65–66).

Taková akce si vyžádala značnou kritiku i z Blairovy politické strany. Mnozí v Labour Party hlasitě protestovali proti vojenské akci. Zahraniční poradci a experti byli také velmi skeptičtí. Ačkoli nesouhlasili s Husajnovým režimem, věřili, že válka v Perském zálivu a mechanismy, které zavedla, jsou dostatečně efektivní a jsou schopny udržet Husajnov režim v příslušných mezích (Riddell 2004: 199–200). Tony Blair byl pod kritikou zejména kvůli vztahu s Bushem, který byl považován za nerovný. Svou podporou si získal hanlivé označení „*americký pudl*” (Watson 2003).

Blair potom ve svém projevu ohledně války v Iráku obhájuje svou pozici a koalici, ke které se přiklonil. Apeluje na to, že je potřeba spolupráce a podpory, aby světový pořádek mohl fungovat. Je si vědom antiamerické nálady, kterou považuje za krátkodobou. Důležitým argumentem je, že hodnoty, které jsou pro USA základní, jsou sdílené jak Velkou Británií, tak i Evropou. Je to demokracie, svoboda, tolerance

³⁹ Ovlivnit Bushovo rozhodnutí se mu povedlo, sám se nechal slyšet, že by Bush šel do války s Irákem již v září bez předchozího vyšetřování ze strany OSN. Vliv na amerického prezidenta tkvěl i v neválečných otázkách například ohledně americké finanční pomoci Africe nebo myšlenky „cestovní mapy” jakožto řešení konfliktu mezi Palestinou a Izraelem (Dumbrell 2004: 447).

nebo spravedlnost. Blair kritizuje postoj proti Americe, který je podle něj jednodušší zaujmout. Odkazuje ale na historii, kdy státy Evropy, Velká Británie a USA stály při sobě a osvobodily kontinent od nacismu. Tam byla poprvé vytvořena aliance, která funguje dodnes (British Political Speech 2002). Na kritiku stran vztahu mezi Bushem a potažmo vztahu mezi USA dodává, že opravdu nechce vidět Británii jako padesátý první stát USA, což byl urážlivý vtip, který kritizoval Blairův až příliš podřadný vztah k Bushovi. Důrazně ale zmínil, že má v alianci s USA pevnou důvěru a je odhodlán za ni bojovat (British Political Speech 2002).

Válka v Iráku byla pro Blaira stěžejní. Prosazoval své stanovisko a obhajoval ho zejména svou tradiční rétorikou o silném společenství, které musí držet při sobě. Věřil, že jak se rozhodne o postupu v Iráku, neovlivní pouze budoucnost iráckého režimu a jeho obyvatel. Věřil, že postup, kterým bude Británie jednat, determinuje směr, jakým bude jednat i v budoucnu a jak bude konfrontovat důležité bezpečnostní hrozby v novém století. Ovlivní také rozvoj OSN, vztah mezi Evropou a USA, vztahy mezi státy uvnitř Evropské unie a způsob, jakým se USA bude v budoucnu angažovat ve světě. Pro Blaira byl tedy přístup k Iráku jednou z nejdůležitějších otázek v jeho premiérském období. Vzorec chování v mezinárodní politice bude určen právě postojem k Iráku a takový vzorec bude determinovat chování v mezinárodní sféře i dalších generací (UKPOL 2016c).

USA jakožto jediná supervelmoc jsou pro mezinárodní pořádek důležité. Spolupráce s nimi je tedy stěžejní. Pro budoucnost mezinárodního společenství byly Spojené státy v době krize nezbytné. Blair se snažil o to, aby spolu Evropa a USA spolupracovaly a byly schopny dohody. Nelíbil se mu přístup, kdy proti sobě stály USA a Evropa jako rivalové a prosazoval partnerství na základě společné vůle a společného cíle, který musí zaujímat tváří v tvář hrozbě. USA a Evropa na sobě závisí a každá spolupráce by měla začít právě mezi nimi. Pokud bude úspěšná, ostatní státy se k ní připojí. Krize ohledně Iráku pak podle Blaira ukázala nejednotný postoj. Obhajoval se také faktem, že i některé evropské státy podpořily jednání USA a Velké Británie. I přes nesouhlas některých států je ale vidět snaha o spolupráci v bezpečnostních otázkách

ve světě. Němečtí vojáci například vedou mise v Afghánistánu a francouzští vojáci se zase snaží zajistit mír v Kongu (British Political Speech 2003).⁴⁰ To bylo také jedním z důvodů, proč Blair podpořil USA. Nejen, že považoval zbraně hromadného ničení v Husajnově režimu za hrozbu, ale také nechtěl, aby USA podnikly unilaterální akci (Riddell 2004: 293).

Navzdory snahám o spolupráci se Blairova transatlantická vize rozpadala kvůli rozepřím ohledně Iráku. Evropští představitelé nesouhlasili s Blairovou podporou USA a vztahy ochladly. Bylo patrné, že Tony Blair vždy dával přednost vztahům s Washingtonem, ačkoli velmi často diskutoval s evropskými představiteli. Situace v Iráku byla kritizována, jelikož byla země po svržení Husajna v chaosu a americké jednotky nebyly připraveny zavést v zemi nový řád. Ve Velké Británii Blair rychle ztratil popularitu u britské veřejnosti. Špatně řešená irácká krize vedla ke ztrátě důvěry v britského premiéra a důvěryhodnosti vlády (Riddell 2004: 224–228, 273, 301–302).

Při rezignační řeči v roce 2007 obhajoval svůj postoj a opět zdůraznil důležitost spolupráce v boji za mír ve světě. Blair chtěl zachovat silnou pozici Velké Británie v Evropě, pozici, která bude formovat mezinárodní pořádek. Byl si vědom rozdílných názorů ohledně jeho politických rozhodnutí, ale instinktivně konal, co si myslel, že bude správné. Když se rozhodl podpořit USA, podpořil tak nejstaršího spojence Velké Británie v dobré víře, z přesvědčení, co bude nejlepší pro Británii a svět (British Political Speech 2007). V řeči také varuje před hrozbou globálního terorismu, což reprezentoval již Husajnov režim a Talibán. Nyní se hrozba vrací a opětuje útok, který předtím začala Velká Británie. Na kritiku odpovídá s pochopením, že pro mnohé daň, kterou bude Británie platit za boj s terorismem, bude příliš vysoká. Blair však tvrdí, že v širším úhlu pohledu je takový boj velice důležitý. Pokud by se Británie vzdala, umocní tak sebevědomí teroristů, kteří se nikdy nevzdají. Pro Blaira je to test vůle a víry v britské a potažmo západní hodnoty. Takovou zkoušku si Británie ani ostatní státy nemohou dovolit prohrát (British Political Speech 2007).

⁴⁰ Tento projev byl prvním projevem od dob Margaret Thatcherové, který přednesl britský premiér na půdě amerického Kongresu (British Political Speech 2003).

4. 3. Období Davida Camerona

David Cameron jako vůdce Konzervativní strany se již v roce 2007 nechal při návštěvě prezidenta Bushe slyšet, že i jeho strana bude nadále pokračovat v nadstandartních vztazích mezi USA a Velkou Británií. Podporoval americký přístup a ocenil Baracka Obamu, který při své prezidentské kampani vyzdvihl otázku morální zodpovědnosti v afro-amerických komunitách (Dumbrell 2009: 68). Po úspěchu ve volbách v roce 2010 nastoupil do premiérské funkce již v době prezidentství Baracka Obamy. Oba představitelé vedli svou politiku pragmaticky. Barack Obama nazval britsko-americké vztahy zvláštním partnerstvím, nikoli zvláštním vztahem. Také nechal z Oválné pracovny Bílého domu odnést sochu Winstona Churchilla a vrátit ji do Británie. Nesouhlasil s předešlou politikou imperiální Británie a napsal dlouhou esej na téma, jak byl jeho předek mučen britskými vojáky v Keni (Katzenstein 2012: 3).⁴¹

Ačkoli byly vztahy chladnější než v předešlých vládách, ani Cameron ani Obama neměli obavy, že by bylo blízkému partnerství konec. Cameron zdůrazňoval, že Velká Británie příliš úzkostlivě lpí na zvláštním vztahu a jeho pokračování. Sám se nechal slyšet, že nechápe takovou míru starostí nad existencí pouta s USA. Tím mínil, že zvláštní vztah existuje, ale je zbytečné, na něj stále poukazovat. Prezident Obama měl podobnou rétoriku, když jeho administrativa přejmenovala vztah na zvláštní partnerství. I přesto však tvrdil, že je Velká Británie nejbližším spojencem USA a že si váží zvláštního vztahu, který má velmi dlouhou historii (Blake 2010).

4.3.1. Cameron a EU

Konzervativci v čele s Cameronem byli velmi skeptičtí vůči EU již v opozici. Členství v EU se stalo otázkou domácí politiky a Cameron sám chtěl vyjednat nové podmínky pro členství Velké Británie v EU (Whitman 2016: 518). Pro Camerona bylo nezbytné, aby se Evropská unie reformovala a reflektovala podmínky jednadvacátého

⁴¹ Socha Winstona Churchilla se do Oválné pracovny vrátila po nástupu Donalda Trumpa (Marsh 2018: 284). To můžeme chápat jako symbolické gesto, které projevuje snahu o znovuoobnovení britsko-americké jednoty.

století. Jeho úmysl nebyl z Evropské unie odejít, pro britský národní zájem i pro správné fungování Evropské unie je důležité zachování jejího členství. Zásadní je ovšem, aby byla EU adaptována na nové podmínky (UKPOL 2015c). Na rozdíl od Blaira, který zastával pozici v Evropské unii, ale také Británii pevně v alianci s USA, což mělo upevnit mezinárodní roli Velké Británie. Cameron se soustředí na vnitřní problematiku Evropské unie a dopad na zájmy Velké Británie a její domácí politiku. Cameronova rétorika je tak více zaměřená na vnitřní dopady politik Evropské unie. Mezinárodní role a především spojení s Evropou nebo USA jsou upozaděny. Hovoří-li o historii Evropy, zmiňuje zásluhy Velké Británie bez USA.

„Británie sama přispěla Evropě. [...] Poskytli jsme útočiště [...] v nejtemnější hodině Evropy jsme pomohli udržet plamen svobody. [...] V nedávných desetiletích jsme sehráli svou roli v rozbití železné opony a prosazovali vstup do EU zemí, které ztratili mnoho let pod vládou komunismu. A v této historii je zasazen důležitý bod o Británii, náš národní charakter, náš postoj k Evropě” (UKPOL 2015c). Důraz je kladen na úspěchy Velké Británie a budí dojem, že Velká Británie byla schopna jednat sama. Na rozdíl od předešlých politiků, kteří neopomíjeli významné společenství s USA, které bylo stěžejní v úspěšné stabilizaci Evropy.

Cameronova řeč v roce 2013 znovu obnovila debatu ohledně členství v EU. Dlouhotrvající napětí v Konzervativní straně vytvořilo rozsáhlou základnu euroskepticky smýšlejících politiků. V roce 2013 zavázal sebe i svou stranu, aby uspořádala referendum o opuštění Evropské unie. Otázka členství rezonuje britskou politikou velmi dlouho. Je to otázka britské identity a idejí o sobě sama a o své pozici v EU i ve světě. Přijetí do EU znamenalo jistou rezignaci na svou globální roli. Celkově byla očekávání o výhodách členství vyšší než výsledek, což bylo zapříčiněno ekonomickou krizí. Takže hospodářský růst nebyl v době vstupu Británie do EU tak vysoký, jako to bylo v dřívějším stádiu integrace. Vyšší míra integrace a propojení je pro Británii také problematické, zejména kvůli tomu, že se z Evropy stává propojený celek včetně Velké Británie. To působí rozkol vzhledem k tomu, že identita Velké

Británie byla a je vnímána v protikladu Evropy. Evropa je pro Británii „oni“ k britskému „my“. Vyšší míra integrace tak způsobuje jisté napětí (Oliver 2015: 413–414).

V projevu v roce 2015 potvrdil slib, který dal Británii ohledně referenda, a apeloval na nutnost reformy vně Evropské unie jak ekonomicky, tak i politicky. Pro Británii je zásadní vyšší suverenita národních vlád, vyšší míra flexibility a spolupráce: *„fungovat s flexibilitou v rámci networkingu, nikoli s rigiditou bloku“*. Je nutné reflektovat fakt, že je v EU 28 zemí a *„tato rozmanitost je největší silou Evropy“*. Přístup Británie k Evropě je podle Camerona pragmatický, nikoli sentimentální. Což je dáno tím, kým Britové jsou. *„Tak jsme vždy byli jako národ. Jsme přísně praktičtí.“* Principem, kterým by se britská politika měla řídit je: *„Evropa tam, kde je to nutné, národ, kde je to možné“* (GOV.UK 2015).

4.3.2. Cameron a USA

Cameron sám hovořil o Velké Británii bez určité míry sentimentu k USA. Británie je podle jeho slov *„silná, pyšná a nezávislá země se skvělou historií, silnými institucemi a lidmi“* (UKPOL 2016d). Vztah mezi Cameronem a Obamou byl místy napjatý. USA se nechaly slyšet, že zvláštní vztah nemůže fungovat, pokud Velká Británie nebude investovat do obrany alespoň dvě procenta svého HDP. Podobně se vyjádřily i o případném opuštění Evropské unie. Velká Británie byla varována, že pokud se tak stane, její vyjednávací prostor ohledně obchodní dohody se zmenší. Přesto americký prezident ujistil Brity, že případný odchod z EU nezmění zvláštní vztah USA k Velké Británii (Carswell 2016). Přes taková rozporuplná tvrzení se však oba státníci drželi konvencí a při oficiálních setkání zdůrazňovali partnerství mezi USA a Velkou Británií. Oba se označili jako přátelé a partneři, kteří spolu úzce spolupracují. *„je skvělé být opět zde s mým dobrým přítelem a partnerem“* (UKPOL 2015d).

Pokud Cameron hovoří o spolupráci s USA, vyjadřuje se velmi pozitivně. Díky spolupráci obě země profitovali. Zejména ve složité době, kdy čelili novým globálním hrozbám, ekonomickým krizím, ale i environmentálním změnám. Cameron vidí ve zvláštním vztahu vzor, jakým spolu obě země spolupracují. *„Je to způsob, jakým“*

společně pracujeme. Je to o dvou národech, s podobným charakterem, kteří sdílejí stejné hodnoty a také často stejný přístup k mnohým otázkám, kterým čelíme” (UKPOL 2016e). Nehovoří však o společné historii, jazyku a kultuře. Zvláštní vztah funguje spíše pragmaticky, protože USA a Velká Británie jsou schopni efektivně řešit mezinárodní otázky.

4.3.3. Brexit

Navzdory Cameronově snaze přesvědčit Brity o důležitost setrvání v EU, znamenal výsledek referenda opuštění EU.⁴² To také znamenalo předčasný konec premiérství Davida Camerona, který oznámil svou rezignaci (BBC 2016). Ačkoli Cameron volal pro mnohá změnách v Evropské unii, jeho zájmem bylo setrvat v její reformované podobě, nikoli ji zcela opustit. Domníval se, že opuštění EU bude znamenat pro Británii bezpečnostní riziko. Navíc Británie ztratí přístup k jednotnému trhu, což ji ekonomicky oslabí (UKPOL 2016f). Brexit navíc změní i vztahy s USA, které mají zájem na tom, aby Velká Británie v EU zůstala. Zvláštní privilegia Spojených států, kterými Británie disponuje, nejsou sice založeny na britském členství v EU, ale je to jeden z důležitých aspektů (Marsh 2018: 275).

Cameron ve své rezignační řeči trval na tom, že věří, že Británie by byla silnější a chráněná, kdyby zůstala v EU. I proto měl v úmyslu odejít z funkce a přenechat premiérskou pozici někomu, kdo povede Británii správnou cestou k Brexitu. Vzhledem k novým výzvám Cameron oznámil, že Británie potřebuje „svěží vedení” (UKPOL 2016g). V roce 2016 tak Camerona vystřídala Theresa Mayová na premiérském postu. Ačkoli Mayová působila v kampani, která podporovala setrvání v Evropské unii, přislíbila, že povede jednání ohledně Brexitu a vynasnaží se, aby byla pro Velkou Británii úspěšná (Asthana – Mason – Elgot 2016).

Jak již bylo zmíněno, prezident Obama si také nepřál, aby Británie opustila EU. V roce 2016 na návštěvě Londýna vyzdvihoval důležitost EU, která pomohla rozšířit

⁴² Konkrétně byl výsledek 52% pro opuštění EU a 48% pro setrvání (BBC 2016).

britské hodnoty jako demokracii nebo otevřené tržní hospodářství. Britský vliv neslábne kvůli členství v EU, naopak díky němu sílí. Stejně tak Británie přispívá k pevnější pozici EU ve světě a tím také k důležitější pozici ve vztahu k USA. Obama také varoval Velkou Británii, že v obchodní dohodě mezi EU a USA bude Británie při odchodu z EU upozadněna (The Telegraph 2016).

V roce 2018 vyšlo najevo, že varování, které Obama sdělil na konferenci v Londýně, předcházela debata s Cameronem a jeho poradci. Tam Obama slíbil, že se vynasnaží přesvědčit veřejnost, aby zvolili setrvání v EU, jak bylo zmíněno výše. Zmínka o obchodní dohodě tak byla záměrně přidána (Hope 2018). To ukazuje, že i přes chladnější vztahy mezi oběma představiteli, existovala mezi nimi také úzká podpora zejména v rámci vyšších cílů. V porovnání s předešlými premiéry byl však Cameron velmi ostražitý v prosazování zvláštního vztahu a jeho projevy se nesly ve velmi pragmatickém duchu bez sentimentálních vztahů k USA.

ZÁVĚR

Celá práce se zabývá zvláštním vztahem mezi USA a Velkou Británií, jeho definicí, historickým vývojem a současným stavem. Hlavním cílem bylo prozkoumat, jak zvláštní vztah funguje po skončení studenoválečného konfliktu a jak se mění jeho význam. Prvotním úkolem bylo shromáždit poznatky o zvláštním vztahu a nazíráním na něj z různých úhlů pohledu, abychom lépe pochopili jeho specifickou povahu. Existuje názorová neshoda o motivech vzniku, fungování a vlastně i o jeho existenci. Velké množství literatury ale dokazuje, že zvláštní vztah jako fenomén existuje, a i po skončení studené války jej politici ve Velké Británii a Spojených státech ve svých projevech používají. Odkazují na historickou důležitost takového fenoménu v boji proti Německu i Sovětskému svazu. Z historického hlediska, jak bylo patrné ve druhé kapitole, bylo partnerství prospěšné pro obě strany. Velkou roli ale sehráli také představitelé daných států, kteří projevíli určitou míru vůle ve spolupráci a hledání kompromisů.

Velká Británie je specifickou zemí se slavnou minulostí, která má stále tendenci hrát velmi důležitou roli ve světovém dění, což je patrné z chování jejích hlavních představitelů. Idea Winstona Churchilla o politice tří protnutých kruhů ji takovou roli měla zajistit. Světové uspořádání ale prošlo změnou, na kterou se i Velká Británie opět musí adaptovat. Jak bylo zmíněno ve třetí kapitole, identita Velké Británie je značně roztržena ať už uvnitř země, tak i navenek. Snaha oživit britskou minulost a stát se samostatnou nezávislou velmocí již není možná a Británie není schopna rozhodnout se, zda se přiklonit na stranu USA nebo na stranu Evropy. V době studené války bylo výhodné spojenectví s USA, které Velké Británii zajišťovaly jakousi nadstandartní pozici ve světovém měřítku a také zajišťovaly její bezpečnost. Ekonomicky pak bylo pro Británii výhodné začlenit se do Evropského společenství.

Tvrzení Timothyho Gartona Ashe je přesné, když poukazuje na fakt, že Velká Británie a její identita lpí na vysoké míře nezávislosti a po vzoru Winstona Churchilla bude raději mimo pevné závazky, ale s výhodami, které ze závazků plynou. Tvrdí také, že většina britských politiků se snažila aplikovat Churchillův model. Výjimku můžeme

vidět u premiéra Heatha, který jednoznačně zvolil vztah s Evropou nebo u Margaret Thatcherové, která naopak tvrdě prosazovala přiklonění se k USA.

Nástupce Margaret Thatcher, John Major, byl v projevech velmi opatrný, co se týká důrazu na zvláštní vztahy. Velmi pevně však tvrdil, že Velká Británie musí vstoupit do Evropské unie. Velkou Británií tedy považoval za evropskou zemi z geografického hlediska, kde měla hrát hlavní roli. Major považoval členství v Evropské unii zásadní pro budoucnost Velké Británie, kdy bude mít Británie možnost prosazovat svou agendu na půdě EU. O USA se vyjadřoval chladněji, i přesto ale mluvil o vztahu s USA jako o přátelství, které má dlouholetý základ. Z geografického hlediska tedy pro Majora patřila Británie do Evropy. Členství v Evropské unii považoval za nutné pro britskou prosperitu. Ke Spojeným státům choval pragmatický vztah, který vyzdvihuje spolupráci, pokud je to pro Velkou Británii výhodné.

Tony Blair se potom netajil snahou udržet Velkou Británii ve vůdčí pozici ve světě, ale i na půdě mezinárodních organizací. Udržet co nejvyšší míru nezávislosti Velké Británie bylo i pro Blaira stěžejní. I on prosazoval myšlenku jisté specifičnosti Velké Británie, která bude hrát unikátní roli v mezinárodním systému. V podstatě chtěl Blair, aby Velká Británie měla výrazný hlas ve světovém měřítku. V Evropské unii, NATO, OSN, Commonwealth a zároveň udržela výjimečný vztah s USA. Pro Blaira byla důležitá soudržnost států západní Evropy a USA, aby byla udržena bezpečnost ve světě. Pro Velkou Británii viděl jedinečnou a nezastupitelnou roli prostředníka. Blairova rétorika byla založena na této výjimečné roli, kde se Velká Británie stavěla na pozici nezbytné země, která svým působením udržuje mezinárodní pořádek.

„Británie potřebuje silný hlas v Evropě [...] Evropa potřebuje silnou Británii, ve skálopevné alianci s USA, avšak odhodlanou plně se podílet na utváření evropského osudu” (British Political Speech 2001).

Stran vztahu s USA byl Tony Blair velmi aktivní. Podpora invaze v Iráku byla důkazem toho, že je Blair ochoten riskovat, aby získal náklonnost Spojených států. Opět

se jednalo o Blairovo proaktivní přístupu v mezinárodním dění. Důležité také bylo udržet si vliv, který měl Blair na amerického prezidenta.

Jak John Major, tak i Tony Blair byli svým způsobem proevropští, ale také kladli důraz na zvláštní vztahy s USA. John Major byl v tomto ohledu chladnější, což mohl způsobit i fakt, že jeho americkým kolegou byl Bill Clinton, se kterým si nerozuměl. Změna přišla po nástupu Davida Camerona do funkce.

David Cameron přinesl do britské politiky pragmatičtější přístup, který byl zaměřený spíše na reformu Evropské unie a na budoucnost Velké Británie. Americký prezident Barack Obama stejně jako David Cameron nesdílel důležitost zvláštních vztahů tolik, kolik významu mu připisovali jeho předchůdci. Neodmítal existenci pouta mezi USA a Velkou Británií, ale také nebyl příliš zaujat jeho konceptem. Cameron se vyvaroval vyzvihovat zvláštní vztah na aspektech jako je jazyk, kultura nebo historie. Cenil si však aliance, která dokáže v nutných případech spolupracovat a efektivně jednat. Na rozdíl od předešlých premiérů hovoří o historických událostech za Velkou Británií a neinklinuje ke klasické rétorice ohledně spojení USA a Velké Británie, které pomohlo vyhrát války ve dvacátém století. Velká Británie byla podle Camerona důležitá v pomoci Evropě, nikoli tedy Velká Británie v alianci s USA. I přes pragmatický přístup byli schopni Cameron a Obama spolupracovat a zachovat jistou míru přátelství. Důkazem může být i fakt, že byl Obama nápomocen v rámci diskuzí o Brexitu. Projevy ohledně nutnosti aliance s USA se v Cameronových projevech neobjevují.

Co se týká Evropské unie, je Cameron opět pragmatický. Neodmítá členství v EU, ale zdůrazňuje nutnost reform, které jsou pro Velkou Británii nezbytné. Vyšší míra integrace by totiž pro Velkou Británii znamenala větší začlenění do Evropy na úkor vlastní britské identity. Velká Británie nahlíží na Evropskou unii, potažmo Evropu jako na protiklad ke své vlastní identitě. Členství v Evropské unii je pro Velkou Británii sice nutné a ostatně také výhodné, ale nikoli na úkor ztráty vlastní identity.

Všichni tři premiéři se tedy nějakým způsobem vymezují vůči Evropské unii a vůči USA. Stejně jako u jejich předchůdců je očekáván speciální přístup ke vztahům s USA. V nižší či vyšší míře tedy musejí splnit očekávání veřejnosti. Pro Johna Majora bylo prioritní členství v Evropské unii, nikoli však na základě identity nebo sdílených hodnot, ale na základě výhodnosti, kterou členství Velké Británii přinese. Důvodem také byla možnost prosazovat britské zájmy na půdě EU. O vztahu s USA potom používal podobnou rétoriku, kdy bylo spojení USA a Velké Británie výhodné a přineslo úspěchy. Tony Blair byl v mezinárodní sféře aktivnější a prosazoval participaci Velké Británie v mnohých mezinárodních organizacích. Členství v Evropské unii bral jako stěžejní, stejně tak ale spojení s USA, kde měla Velká Británie hrát roli partnera, poradce a prostředníka mezi Evropou. Velká Británie by potom nabyla na významu a zvýšila tak svůj mezinárodní vliv jak v USA, tak i v Evropě. David Cameron byl na rozdíl od obou předešlých premiérů odměřenější stran zvláštního vztahu s USA. Uznal jeho existenci, ale v projevech nevyzdvíhal ani angloamerické pouto, ani historický význam spojení s USA. Pro Camerona byla Evropská unie důležitým aktérem, který ale bylo nutné reformovat. Zásadním cílem Cameronovy politiky bylo udržet britskou nezávislost a suverenitu, nikoli se přiklonit k USA.

Pro Velkou Británii a její vedení je tedy důležité, aby si země zachovala svou nezávislost. Členství v Evropské unii je důležité pro všechny premiéry. Pro Johna Majora a Davida Camerona jako nástroj, kterým může Velká Británie ovlivňovat agendu EU, ani jeden z premiérů potom nesouhlasí s vidinou intenzivní integrace. John Major nemluvil o integraci, ale o vlivu, který členstvím získá. David Cameron potom velmi kritizoval snahu o uniformnost Evropské unie a požadoval zásahy EU pouze v nutných případech. Tony Blair byl potom zastáncem participace Velké Británie v mezinárodním společenství včetně EU, aby posílil její vliv a jedinečnou roli.

Jak je patrné, postoj ke zvláštnímu vztahu se mění v závislosti na konkrétním představiteli. Společné rysy však vidíme. A to snahu zajistit Velké Británii výjimečné postavení v mezinárodním systému. V případě Tonyho Blaira bylo velmi patrné, že chce zajistit Velké Británii prominentní postavení, které bude ve světě vyjimečné. Velká

Británie by tím získala novou roli a vyšší nezávislost. John Major neměl stejně proaktivní přístup a v mnoha směrech byl umírněný a pragmatický. Velkou Británii viděl z geografického hlediska v Evropě, Evropskou unii potom jako nástroj k prosazování vlastních zájmů a vlivu a spolupráci s USA pouze, bude-li to výhodné. David Cameron měl podobný náhled jako John Major, chtěl Velkou Británii v EU, ale s velkou mírou nezávislosti.

Jak bylo zmíněno ve třetí kapitole, podle Timothyho Ashe se britští premiéři snažili udržet myšlenku Churchillových třech protnutých kruhů, kdy si Velká Británie zachová vysokou míru nezávislosti a ačkoli již nebude mít velmocenské postavení, tato politika jí zajistí významnou a jedinečnou roli v mezinárodní sféře. Všichni tři premiéři, a Tony Blair nejvýrazněji, se pokoušejí o podobné, zachovat britskou nezávislost v nejvyšší možné míře, ale získat vlivné postavení v dalších oblastech. Míra intenzity se potom v závislosti na konkrétním premiérovi liší. Nicméně lze říci, že pojem zvláštní vztah po studené válce nezanikl, do britské politiky se však promítli další aspekty jako například hlubší integrace Evropské unie, které formují směřování britské politiky. Každý nastoupivší premiér udá směr, podle kterého bude na zvláštní vztah nahlížet a bude záležet na americkém protějšku, jak velkou míru intenzity zvláštní vztah v daném období bude mít.

SUMMARY

The aim of master's thesis "Transformation of the British-American "Special Relationship". Since the Government of John Major until Theresa May" is to analyse how the view on the Anglo-American special relationship has changed since the end of the Cold War. The phenomenon of the special relationship between the United States and the United Kingdom has evolved since the beginning of the formation of the United States. The emergence of the Cold War and the view of the shared threat caused intensifying of the notion of the special relationship. After the Cold War the international order has changed and the changes were reflected in the notion of the special relationship as well. The master's thesis focuses on that period and examines the approach of the Prime Ministers of the UK (John Major, Tony Blair and David Cameron) to this phenomenon in the context to the relations with Europe and the European Union.

First section deals with the explanation of the concept of the special relationship. The explanation and the basis of the existence of the special relationship vary in the period of time and they are also dependent on the individuals who use the term. The first section also describes the history of the special relationship between USA and Great Britain. The second section gives the reader the theoretical framework about identities and the relation to the foreign policy. The special relationship is based on the British identity as a part of the Anglosphere with exceptional features that differs the UK from the rest. The main tool how to build the identity is a spoken language that has an effect on the perception of "us" and distinction from "the others". In this point, the question is whether the United Kingdom perceives itself as a US ally or a valid member of the European Union.

The last part of the thesis focuses on the speeches of the Prime Ministers and the way how they perceive British role and the direction of British foreign policy in the context of special relationship and the membership in the European Union. Each of the Prime Ministers have a different position on the topic of the European integration and the close

partnership with the USA. The direction and the stance of the Great Britain is connected to the Prime Minister's preferences and vision. However, the common feature is the perception of Great Britain as a independent country with capabilities to help the international order via membership in the EU and via the alliance with the USA.

POUŽITÁ LITERATURA

Monografie, kolektivní monografie

Ash, T. G. (2006). *Svobodný svět* (Praha – Litomyšl: Paseka).

Beneš, V. (2008). Diskurzivní analýza. In: Drulák, P. a kol., *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál), s. 92–124.

Berger, T. U. (1996). Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan. In: Katzenstein, P. J. a kol., *The Culture of National Security* (New York: Columbia University Press), s. 317–356.

Burchill, S. (2005). *The National Interest in International Relations Theory* (New York: Palgrave Macmillan).

Campbell, D. (1992). *Writing Security* (Minneapolis: University Minnesota Press).

Connolly, W. E. (2002). *Identity/ Difference* (Minneapolis: University of Minnesota Press).

Coxall, B. – Robins, L. – Leach, R. (2003). *Contemporary British Politics* (New York: Palgrave Macmillan).

Crowther, J. (2005). *Oxford Guide to British and American Culture* (Oxford: Oxford University Press).

Dobson, A. (2002). *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers* (London: Routledge). Dostupné z: ProQuest Ebook Central (2. 9. 2018).

Dumbrell, J. (2006). *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq* (New York: Palgrave Macmillan).

Durman, K. – Měchýř, J. (2004). *Popely ještě žhavé: Velká politika 1938-1991, díl 1* (Praha: Karolinum). Dostupné z: EBSCOhost (29. 11. 2018).

Ferguson, N. (2016). *Britské impérium: Cesta k modernímu světu* (Praha: Argo ve spolupráci s Dokořán a Prostor).

Gamble, A. (2003). *Between Europe and America* (New York: Palgrave Macmillan).

Goff, P. M. – Dunn, K. C. (2004). Introduction: In Defense of Identity. In: Goff, P. M. – Dunn, K. C. a kol., *Identity and Global Politics* (New York: Palgrave Macmillan), s. 1–8.

Harbutt, F. J. (1988). *The Iron Curtain : Churchill, America and the Origins of the Cold War* (Oxford: Oxford University Press). Dostupné z: ProQuest Ebook Central (3. 9. 2018).

Hopkins, M. F. (2002). *Oliver Franks and the Truman Administration: Anglo-American Relations, 1948-1952* (London: Routledge). Dostupné z: ProQuest Ebook Central (3. 9. 2018).

Jepperson, R. L. – Wendt, A. – Katzenstein, P. J. (1996). Norms, Identity, and Culture in National Security. In: Katzenstein, P. J. a kol., *The Culture of National Security* (New York: Columbia University Press), s. 33–75.

Jurek, P. (2012). Velká Británie a evropská integrace. In: Hlaváček, P. a kol., *Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20. století* (Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství), s. 93–108.

Katzenstein, P. J. (2012). The West as Anglo-America. In: Katzenstein, P. J. a kol., *Anglo-America and its Discontents* (New York: Routledge), s. 1–30.

Kennedy, P. (1996). *Vzestup a pád velmocí* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Kissinger, H. (1999). *Umění diplomacie: Od Richelieua k pádu Berlínské zdi* (Praha: Prostor).

Lapid, Y. (1996). Culture's Ship: Returns and Departures in International Relations Theory. In: Lapid, Y. – Kratochwil, F. a kol., *The Return of Culture and Identity in IR Theory* (Boulder/London: Lynne Rienner Publishers), s. 3–20.

Luňák, P. (1997). *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce* (Praha: Libri).

Mattern, J. B. (2015). The Difference that Language-Power Makes: Solving the Puzzle of the Suez Crisis. In: Debrix, F. a kol., *Language, Agency, and Politics in a Constructed World* (New York: Routledge), s. 143–170.

McKercher, B. J. C. (2017). *Britain, America, and the Special Relationship since 1941*. (New York: Routledge).

McSweeney, B. (2004). *Security, Identity and Interests* (Cambridge: Cambridge University Press).

Müller, H. (2015). International Relations as Communicative Action. In: Fierce, K. M. – Jørgensen, K. E. a kol., *Constructing International Relations* (New York: Rutledge), s. 160–178.

Nálevka, V. (2000). *Světová politika ve 20. století II.* (Praha: Aleš Skřivan).

Onuf, N. G. (2013). *Making Sense, Making Worlds* (New York: Routledge).

Piknerová, L. (2012). Od Pax Britannica k dekolonizaci aneb proměny britské zahraniční politiky na pozadí dekolonizačního procesu. In: Hlaváček, P. a kol., *Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20. století* (Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství), s. 70–92.

Reus-Smit, Ch. (2005). Constructivism. In: Burchill, S. – Linklater, A. – Devetak, R. – Donnelly, J. – Paterson, M. – Reus-Smit, Ch. – True, J., *Theories of International Relations* (New York: Palgrave Macmillan), s. 188–212.

Riddell, P. (2004). *Hug them close* (London: Politico's Publishing).

Sychra, Z. (2003). První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: Fiala, P. – Pitrová, M. a kol., *Rozšiřování ES/EU* (Brno: Masarykova univerzita v Brně), s. 27–59.

Tindal, G. B. – Shi, E. D. (1994). *Dějiny států: USA* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Turner, M. J. (2010). *Britain and the World in the Twentieth Century : Ever-decreasing Circles* (London: Bloomsbury Publishing PLC). Dostupné z: ProQuest Ebook Central (15. 9. 2018).

Vucetic, S. (2011). *Anglosphere: A Genealogy of a Racialized Identity in International Relations*. (Stanford: Stanford University Press).

Wall, S. (2008). *A Stranger in Europe* (Oxford: Oxford University Press).

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics* (New York: McGraw-Hill).

Wasson, E. (2010). *Dějiny moderní Británie* (Praha: Grada).

Weldes, J. (1999). *Constructing National Interests: The United States and the Cuban Missile Crisis* (Minneapolis: University of Minnesota Press).

Wendt, A. (2003). *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press).

Wodak, R. (2001). What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments. In: Wodak, R. – Meyer, M. a kol., *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE Publications Ltd).

Odborné články

Ash, T. G. (2001). Is Britain European? *International Affairs* 77 (1), s. 1–13.

Danchev, A. (1997). On friendship: Anglo-America at fin de siecle *International Affairs* 73 (4), s. 747–759.

Danchev, A. (2006). The Cold War “Special Relationship” Revisited *Diplomacy & Statecraft* 17 (3), s. 579–595.

Dobson, A. – Marsh, S. (2014). Anglo-American Relations: End of a Special Relationship? *The International History Review* 36 (4), s. 673–697.

Dumbrell, J. (2004). The US-UK 'Special Relationship' in a World Twice Transformed *Cambridge Review of International Affairs* 17 (3), s. 437–450.

Dumbrell, J. (2009). The US–UK Special Relationship: Taking the 21st-Century Temperature. *The British Journal of Politics and International Relations* 11 (1), s. 64–78.

Eckstein, H. (1988). A Culturalist Theory of Political Change *The American Political Science Review* 82 (3), s. 789–804.

Gardiner, N. (2011). Mind the Gap *World Affairs* 173 (6), s. 35–46.

Kassimeris, C. (2006). The Impact of the Common Foreign and Security Policy on the "Special Relationship" Between Britain and the USA *Journal of Business and Society* 19 (1/2), s. 91–103.

Marsh, S. – Baylis, J. (2006). The Anglo–American “Special Relationship”: The Lazarus of International Relations *Diplomacy and Statecraft* 17 (1), s. 173–211.

Marsh, S. (2012). ‘Global Security: US–UK relations’: lessons for the special relationship? *Journal of Transatlantic Studies* 10 (2), s. 182–199.

Marsh, S. (2018). The US, BREXIT and Anglo-American relations *Journal of Transatlantic Studies* 16 (3), s. 272–294.

Oliver, T. (2015). Europe’s British Question: The UK-EU Relationship in a Changing Europe and Multipolar World *Global Society* 29 (3), s. 409–426.

Rachman, G. (2001). Is the Anglo-American Relationships Still Special? *The Washington Quarterly* 24 (2), s. 7–20.

Raymond, R. (2010). The U.S.-UK Special Relationship in Historical Context: Lessons of the Past. *Current Politics and Economics of Europe* 21 (2/3), s. 259–270.

Reynolds, D. (1985). A ‘special relationship’? America, Britain and the international order since the Second World War. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 62 (1), s. 1–20.

Reynolds, D. (1988). Rethinking Anglo-American Relations *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 65 (1), s. 89–111.

Sharp, J. M. (2004). Tony Blair, Iraq and the Special Relationship *International Journal* 59 (1), s. 59–86.

Vucetic, S. (2016). British national identity and the Anglo-American special relationship *Journal of Transatlantic Studies* 14 (3), s. 272–292.

Wallace, W. (2005). The collapse of British foreign policy. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 81 (1), s. 53–68.

Wallace, W. – Phillips, Ch. (2009). Reassessing the special relationship *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 85 (2), s. 263–284.

Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics *International Organization* 46 (2), s. 391–425.

Whitman, R. G. (2016). Brexit or Bremain: what future for the UK's European diplomatic strategy? *International Affairs* 92 (3), s. 509–529.

Internetové zdroje

Asthana, A. – Mason, R. – Elgot, J. (2016). Theresa May to become new PM after Tory rival Leadsom withdraws. *The Guardian*. 12. 7. 2016 (<https://www.theguardian.com/politics/2016/jul/11/cameron-announces-he-will-step-down-after-pmq-s-on-wednesday>, 20. 12. 2018).

BBC (2011). *John Major: Be realistic about UK-US relationship*. 11. 11. 2011 (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-15691540>, 20. 11. 2018).

BBC (2016). *Brexit: David Cameron to quit after UK votes to leave EU* (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-36615028>, 5. 12. 2018).

Blake, H. (2010). How the 'special relationship' between Britain and the US became something to fret over. *The Telegraph*. 20. 7. 2010 (<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/7899926/How-the-special-relationship-between-Britain-and-the-US-became-something-to-fret-over.html>, 4. 12. 2018).

Carswell, S. (2016). Special relationship with US likely to wane as UK more introspective. *The Irish Times*. 30. 6. 2016 (<https://www.irishtimes.com/news/world/us/special-relationship-with-us-likely-to-wane-as-uk-more-introspective-1.2704210>, 4. 12. 2018).

Central Intelligence Agency. *Winston Churchill Speech – Iron Curtain* (<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1946-03-05.pdf>, 1. 10. 2018).

Heidler, J. T. – Heidler, D. S. Manifest Destiny. *Encyclopædia Britannica* (<https://www.britannica.com/event/Manifest-Destiny>, 29. 11. 2018).

Hope, Ch. (2018). Barack Obama warned UK would go to 'back of the queue' for trade deal after request from David Cameron. *The Telegraph*. 20. 7. 2018 (<https://www.telegraph.co.uk/politics/2018/07/02/barack-obama-warned-uk-would-go-back-queue-trade-deal-request/>, 5. 12. 2018).

International Churchill Society. *The Sinews of Peace ('Iron Curtain Speech')* (<https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/the-sinews-of-peace/>, 1. 10. 2018).

Lesley University. *Perception Is Reality: The Looking-Glass Self* (<https://lesley.edu/article/perception-is-reality-the-looking-glass-self>, 30. 10. 2018).

Kirkup, J. (2011). Major: move on from special relationship. *The Daily Telegraph*. 11. 11. 2011 (<https://search.proquest.com/docview/903048171?accountid=17203>, 20. 11. 2018), s. 6, dostupné z ProQuest Central.

Major, J. (1993). Major on Europe: Raise your eyes, there is a land beyond. *The Economist*. 25. 9. 1993 (<https://search.proquest.com/docview/224159191?accountid=17203>, 20. 11. 2018), s. 27–29, dostupné z ProQuest Central.

O'Brien, T. (2013). Major 'refused' to speak to Clinton after Adams got US visa. *The Irish Times*. 16. 8. 2013 (<https://www.irishtimes.com/news/politics/major-refused-to-speak-to-clinton-after-adams-got-us-visa-1.1496344>, 17. 11. 2018).

Rhodan, M. (2016). President Obama on Brexit: U.S. and U.K. 'Special Relationship' Won't Change. *Time*. 27. 6. 2016 (<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail/detail?vid=0&sid=ba772f81-5966-4c18-95ab-c67d8818dad4%40pdc-v-sessmgr06&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHVpZCxlcmwmbGFuZz1jcyZzaXRIPWVob3N0LWxpdmU%3d#AN=116505660&db=asn>, 29. 9. 2018).

Smith, G. (1992). Britain in the New Europe. *Foreign Affairs*. (<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-kingdom/1992-09-01/britain-new-europe>, 17. 11. 2018).

The Telegraph (2016). *Barack Obama: As your friend, let me say that the EU makes Britain even greater* (<https://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/21/as-your-friend-let-me-tell-you-that-the-eu-makes-britain-even-gr/>, 5. 12. 2018).

Walker, P. (2018). 'The highest level of special': Trump praises US relationship with UK. *The Guardian*. 13. 7. 2018 (<https://www.theguardian.com/us-news/2018/jul/13/the-highest-level-of-special-trump-praises-us-relationship-with-uk>, 27. 11. 2018).

Watson, R. (2003). Tony Blair: The US poodle? *BBC News*. 31. 1. 2003 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2711623.stm>, 3. 12. 2018).

Projevy

British Political Speech (1997). *Leader's speech, Brighton 1997* (<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=203>, 1. 12. 2018).

British Political Speech (1998). *Leader's speech, Blackpool 1998* (<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=204>, 1. 12. 2018).

British Political Speech (2001). *Leader's speech, Brighton 2001* (<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=186>, 2. 12. 2018).

British Political Speech (2002). *Leader's speech, Blackpool 2002* (<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=185>, 3. 12. 2018).

British Political Speech (2003). *Speech to the US Congress, Washington, DC 2003* (<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=285>, 3. 12. 2018).

British Political Speech (2007). *Resignation speech, 2007* (<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=225>, 3. 12. 2018).

GOV.UK (2015). *Prime Minister's speech on Europe* (<https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-speech-on-europe>, 4. 12. 2018).

Sir John Major KG CH (1992a). *Press Release – Prime Minister's Comments on Foreign Policy – 24 March 1992* (<http://www.johnmajorarchive.org.uk/1990->

1997/press-release-prime-ministers-comments-on-foreign-policy-24-march-1992/, 20. 11. 2018).

Sir John Major KG CH (1992b). *Mr Major's Speech on the Conservative Vision – 1 April 1992* (<http://www.johnmajorarchive.org.uk/1990-1997/mr-majors-speech-on-the-conservative-vision-1-april-1992/>, 20. 11. 2018).

Sir John Major KG CH (1994a). *Mr Major's Comments on the US/UK Relationship – 1 March 1994* (<http://www.johnmajorarchive.org.uk/1990-1997/mr-majors-comments-on-the-us-uk-relationship-1-march-1994/>, 20. 11. 2018).

Sir John Major KG CH (1994b). *Mr Major's Speech to the British/American Chamber of Commerce – 1 March 1994* (<http://www.johnmajorarchive.org.uk/1990-1997/mr-majors-speech-to-the-british-american-chamber-of-commerce-1-march-1994/>, 20. 11. 2018).

Sir John Major KG CH (1995a). *Mr Major's Speech at Dinner for President Clinton – 29 November 1995* (<http://www.johnmajorarchive.org.uk/1990-1997/mr-majors-speech-at-dinner-for-president-clinton-29-november-1995/>, 20. 11. 2018).

Sir John Major KG CH (1995b). *Mr Major's Comments on the US and EU Relationship – 4 April 1995* (<http://www.johnmajorarchive.org.uk/1990-1997/mr-majors-comments-on-the-us-and-eu-relationship-4-april-1995/>, 20. 11. 2018).

UKPOL (2015). *John Major – 1992 Conservative Party Conference Speech* (<http://www.ukpol.co.uk/john-major-1992-conservative-party-conference-speech/>, 20. 11. 2018).

UKPOL (2015a). *John Major – 1994 Leiden Speech on the European Union* (<http://www.ukpol.co.uk/john-major-1994-leiden-speech-on-the-european-union/>, 20. 11. 2018).

UKPOL (2015b). *Tony Blair – 1998 Speech on Foreign Affairs* (<http://www.ukpol.co.uk/tony-blair-1998-speech-on-foreign-affairs/>, 1. 12. 2018).

UKPOL (2015c). *David Cameron – 2013 Speech on the European Union* (<http://www.ukpol.co.uk/david-cameron-2013-speech-on-the-european-union/>, 4. 12. 2018).

UKPOL (2015d). *David Cameron – 2015 Statement with President Barack Obama* (<http://www.ukpol.co.uk/david-cameron-2015-statement-with-president-barack-obama/>, 4. 12. 2018).

UKPOL (2016a). *John Major – 1995 Speech at the Britain in the World Conference* (<http://www.ukpol.co.uk/john-major-1995-speech-at-the-britain-in-the-world-conference/>, 20. 11. 2018).

UKPOL (2016b). *John Major – 1995 Speech to the Conservative Way Forward Dinner* (<http://www.ukpol.co.uk/john-major-1995-speech-to-the-conservative-way-forward-dinner/>, 20. 11. 2018).

UKPOL (2016c). *Tony Blair – 2003 Statement on Iraq* (<http://www.ukpol.co.uk/tony-blair-2003-statement-on-iraq/>, 3. 12. 2018).

UKPOL (2016d). *David Cameron – 2016 Speech on EU Reform* (<http://www.ukpol.co.uk/david-cameron-2016-speech-on-eu-reform/>, 4. 12. 2018).

UKPOL (2016e). *David Cameron – 2016 Speech with President Obama* (<http://www.ukpol.co.uk/david-cameron-2016-speech-with-president-obama/>, 4. 12. 2018).

UKPOL (2016f). *David Cameron – 2016 Speech on the EU Referendum* (<http://www.ukpol.co.uk/david-cameron-2016-speech-on-the-eu-referendum/>, 5. 12. 2018).

UKPOL (2016g). *David Cameron – 2016 Resignation Speech* (<http://www.ukpol.co.uk/david-cameron-2016-resignation-speech/>, 5. 12. 2018).

UKPOL (2018). *John Major – 1991 Commons Statement on Maastricht* (<http://www.ukpol.co.uk/john-major-1991-commons-statement-on-maastricht/>, 20. 11. 2018).

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Téma: Analýza proměny britsko-amerických zvláštních vztahů. Od vlády Johna Majora po nástup Theresy Mayové.

Fultonský projev Winstona Churchilla přinesl do politické rétoriky pojem „zvláštní vztah“, kterým charakterizoval specifické pouto pojící Velkou Británii a Spojené státy americké. Churchill tak definoval fenomén, který spojuje obě velmoci. Základem pro takový vztah byl podle Churchilla společný jazyk, historie, kultura a sdílený pohled na světový pořádek, kdy je prosazována svoboda a demokracie – hodnoty, které již podruhé ve 20. století museli společně hájit. Takový vztah by měl být dále rozvíjen a podporován všemi stranami – Churchillův původní koncept totiž zahrnoval také Austrálii, Kanadu a Nový Zéland.

Po druhé světové válce si Velká Británie zvolila vlastní koncept zahraniční politiky, která by odrážela britskou důležitost v mezinárodním systému. Politika tří protnutých kruhů prosazována Churchillem předpokládala spolupráci Velké Británie a zemí Commonwealthu jak s kontinentální Evropou, tak i s nově vzniklou velmocí – Spojenými státy americkými, na základě výsady zvláštního vztahu.

Studená válka stmelila vztahy díky společné hrozbě komunismu, Spojené státy a Velká Británie těžily ze spolupráce a vzájemné podpory i po odchodu Winstona Churchilla. Výrazné ochlazení vztahů přinesla až Suezská krize, kdy Spojené státy naznačily, že jejich politické zájmy budou vždy na prvním místě před svými nejdůležitějšími spojenci. Premiér MacMillan se poté v rámci udržení britské pozice v mezinárodním systému zasadil o uklidnění situace a navázání další spolupráce a zlepšení vztahů mezi zeměmi.

Intenzita vztahů mezi Spojenými státy a Velkou Británií kolísala na základě vize svých nejvyšších představitelů. Edward Heath prosazoval příklonění se k Evropě jako stabilnějšímu spojení (odkazoval na chování USA při akci v Suezském průplavu), proto také požádal o členství v Evropském společenství. Jeho nástupkyně Margaret Thatcher naopak prosazovala úzkou spolupráci se Spojenými státy a Ronaldem Reaganem, ve kterém viděla svého největšího spojence díky sdílené ideologii a názorové jednotě na soudobou situaci.

Diplomová práce se bude zabývat obdobím po odchodu Margaret Thatcher a nástupu Johna Majora po nedávné rozhodnutí Velké Británie opustit Evropskou Unii. Toto období je celistvě ohraničeno dvěma historickými událostmi. Po ukončení studené války čelila Velká

Británie rozhodnutí, zda se zapojit do pevnějších struktur nově transformovaného Evropského společenství, nyní se rozhodla tyto struktury opustit.

V práci, která bude jednopřípadovou studií, se pokusím zjistit, do jaké míry prošly proměnou zvláštní vztahy mezi Spojenými státy a Velkou Británií od nástupu Johna Majora po současné události ve Velké Británii. K vytyčenému cíli chci dospět analýzou zvláštních vztahů v období vlád jednotlivých premiérů Velké Británie. Součástí práce bude podrobná operacionalizace termínu zvláštní vztahy, jak z pohledu USA, tak i z pohledu Velké Británie na základě využití realistického přístupu. Tím mám na mysli, že udržování zvláštních vztahů představuje prosazování národního zájmu.

V praktické části přejdu k analýze zvláštních vztahů po vyhlášení referenda o vystoupení z EU, neboť předpokládám, že se proměnily na základě tohoto rozhodnutí. Zároveň se domnívám, že tyto vztahy jsou výsledkem prosazování národního zájmu obou států, kdy je členství VB v EU důležité pro USA. Analýzu budu provádět zkoumáním projevů klíčových amerických představitelů k plánovanému a realizovanému referendu a zároveň mne bude zajímat, jaká rétorika byla používána.

Struktura:

1. Úvod
2. Vymezení pojmu zvláštní vztahy (podle realistického přístupu, národní zájem: Britové jsou sebevědomější, drželi se EU, vždy přišlo zlomové období)
 - a. Zvláštní vztahy z britského a amerického pohledu
 - b. Realistický přístup: národní zájem (Morgenthau, Walt,..)
3. Historický vývoj – historické mezníky s široko politickými dopady
 - a. Prvopočátky vztahů USA a VB – vždy zlomové události (WWI, WWII,...)
 - b. Vstup VB do ES
 - c. Od nástupu Johna Majora - EU
 - d. Britské referendum – výrazný mezník v britské historii
4. Analýza zvláštních vztahů v debatách o britském referendu
 - a. Postoj USA k problematice
5. Závěr - porovnání období Majora x Cameron/Mayová

Literatura:

Ash, T. G. (2006). *Svobodný svět* (Praha: Paseka).

BBC (2012). *A Point of View: Churchill and the birth of the special relationship* (<http://www.bbc.com/news/magazine-17272610>, 20. 8. 2016).

Coxall, B. - Robins, L. - Leach, R. (2011). *British Politics* (London: Palgrave Macmillan).

Dumbrell, J. (2006). *A Special Relationship – Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*. (New York/London: Palgrave Macmillan).

Dumbrell, J. (2009). The US–UK Special Relationship: Taking the 21st-Century Temperature. *The British Journal of Politics and International Relations*. Vol. 11, s. 64–78.

Rachman, G. (2001). Is the Anglo-American Relation Still Special? *The Washington Quarterly*. Spring 2001, s. 7–20.

Reynolds, D. (1985-1986). A 'Special Relationship'? America, Britain and the International Order Since the Second World War. *International Affairs*. 62 (1), s. 1–20.

Wallace, W. – Phillips, Ch. (2009). Reassessing the special relationship. *International Affairs*. 85 (2), s. 263–284.